

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องแนวคิดทฤษฎีการดำเนินคดีอาญา ประวัติศาสตร์และโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาของไทย รูปแบบหรือระบบการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ สภาพปัญหาการฟ้องร้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายของไทย ตลอดจนข้อสรุปเสนอแนะของงานค้นคว้าวิจัยต่างๆ รวมถึงลักษณะความสำคัญ ของคดีความผิดฐานฉ้อโกงที่ผู้วิจัยได้เลือกเป็นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์การฟ้องร้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยภาคสนาม และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาต่อไป

2.1 สรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาสามารถสรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามช่วงสมัยได้ดังนี้

1. ช่วงก่อน รศ. 115 (พ.ศ.2439) ไม่ปรากฏวรรณกรรมเป็นลายลักษณ์ให้เห็นมากนัก เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีระบบการบันทึกการพิมพ์ วรรณกรรมส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวหรือแสดงถึงสภาพการดำเนินคดีอาญาในสมัยนั้น เช่น หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1826-1835 ที่นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าข้อความบางตอนเป็นหลักฐานเกี่ยวกับกฎหมาย โดยเรียกว่า “กฎหมายสี่บท”¹ หรือแผ่นศิลาของพญาเลอไท ที่สร้างขึ้นในสมัยต่อมา ส่วนวรรณกรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากภายหลังเสียกรุงแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 เอกสารสำคัญรวมทั้งพระราชกำหนดกฎหมายของบ้านเมืองได้ถูกทำลายและสูญหายไปมาก ประมาณกันว่าเหลืออยู่เพียงหนึ่งในสิบเท่านั้น² การศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยนี้จึงต้องอาศัยเอกสารหลักฐานในสมัยต่อมา มา ซึ่งพอแสดงให้เห็นถึงสภาพระบบกฎหมายและวิธีพิจารณาความ ซึ่งได้ใช้บังคับมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2347 จึงได้มีการชำระกฎหมายใหม่เป็น “กฎหมายตราสามดวง”³ ซึ่งถือเป็นวรรณกรรมทางกฎหมายสำคัญและได้ใช้

---

¹พระวรภักดีพินุลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พระนคร : โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2495), หน้า 9 - 12.

²ประชุมกฎหมายรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1166 เล่ม 3, พระราชกำหนดที่ 28, (พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง), หน้า 398.

กฎหมายดังกล่าวต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายครั้งใหญ่และเริ่มมีการบันทึกวรรณกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น

2. ช่วง ร.ศ. 115 (พ.ศ.2439) ถึง พ.ศ. 2478 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมาย วรรณกรรมที่ปรากฏจึงมักจะเป็นรายงานการร่างกฎหมาย ข้อหาหรือหรือข้อถกเถียงต่างๆ อันแสดงถึงเหตุผลความจำเป็นของรูปแบบกฎหมายที่ปรากฏในเวลาต่อมา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการร่างกฎหมาย โดยไม่ปรากฏชัดเจนว่าในสมัยนั้นได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการดำเนินคดีอย่างไร ทั้งนี้ น่าจะมาจากสภาพสังคมและเหตุผลทางการเมืองการปกครองในช่วงนั้น

3. ภายหลังกปี พ.ศ. 2478 ซึ่งได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจึงได้เริ่มปรากฏวรรณกรรมในรูปตำราหรือคณาจารย์และเอกสารคำอธิบายวิชากฎหมายของอาจารย์ผู้สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัย ทั้งตำราในแง่ของประวัติศาสตร์กฎหมายซึ่งทำให้ทราบเหตุผลที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือตำราในส่วนคำอธิบายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ทำให้ทราบถึงสภาพการบังคับใช้กฎหมายในแต่ละช่วงสมัย ตลอดจนความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในบ้านเมือง และหลังจากที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บังคับใช้เป็นเวลาพอสมควร สังคมไทยเริ่มยอมรับสิทธิในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้นจึงได้ปรากฏวรรณกรรมในรูปบทความวิพากษ์วิจารณ์กันแพร่หลาย ขณะทำงานค้นคว้าวิจัยเริ่มปรากฏมากในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2520

2.2 แนวคิดการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาโดยเนื้อหาเป็นการดำเนินการเพื่อคลี่คลายข้อเท็จจริง เพื่อยืนยันความผิดหรือพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อการกำหนดโทษหรือมาตรการทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อให้กฎหมายอาญาได้มีการบังคับใช้และให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม³ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการเพื่อป้องกันคุ้มครองประเพณีปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเพื่อให้ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขนั่นเอง ซึ่งการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความสอดคล้องเหมาะสมระหว่างกระบวนการที่ชอบธรรม (Due Process) เป็นไปตามกรอบของกฎหมายบนหลักการเหตุผลที่ถูกต้อง คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล ควบคู่

³ คณิต ฅ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง”, วารสารอัยการ (มิถุนายน 2524) : 53.

ไปกับประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมในสังคม (Crime Control) ทำให้ประชาชนเกรงกลัวที่จะฝ่าฝืนต่อกฎหมายและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ โดยที่การฟ้องคดีอาญาเป็นกระบวนการสำคัญในการเริ่มต้นคดีในชั้นศาลเพื่อกล่าวหาว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดอาญา อันส่งผลให้คู่พิพาททุกฝ่ายต้องเข้าร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณานำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลเพื่อยืนยันความผิดหรือพิสูจน์ความบริสุทธิ์และศาลต้องพิจารณาและชี้ขาดในข้อหาตามที่ฟ้อง ซึ่งแนวทางการดำเนินคดีอาญามีลักษณะโดยสรุปว่า

1. คดีอาญาเป็นคดีความที่มีมูลแห่งการพิพาทเป็นการกระทำอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญาที่ต้องใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์และชี้ขาดตัดสิน โดยที่กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน เป็นกฎหมายสาระบัญญัติที่กำหนดข้อห้ามมิให้ผู้ใดกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของบ้านเมือง ผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ ซึ่งการกระทำความผิดทางอาญาโดยหลักแล้วต้องถือว่าเป็นการกระทำต่อความสงบสุขของรัฐทั้งนั้น⁴ และวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญาก็เพื่อคุ้มครองป้องกันความปลอดภัยของสมาคมมนุษย์และประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญแตกต่างจากกฎหมายแพ่งที่มีวัตถุประสงค์อยู่ที่การคุ้มครองสิทธิของเอกชนที่มีต่อกัน⁵ แต่การที่จะทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือ จึงกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่มีภารกิจในการทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับอย่างจริงจัง⁶ โดยที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติวิธีการที่จะพิจารณาให้ล่วงรู้ว่าผู้ใดกระทำการอันควรต้องรับผิดหรือรับโทษ และเป็นกฎหมายมหาชนที่ให้อำนาจหน้าที่แก่ศาลหรือเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งเป็นหลักเกณฑ์ที่รับประกันว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะไม่ถูกระทบกระเทือนเกินความจำเป็น ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องรักษาความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและการเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งหลักการ

⁴ เกียรติขจร วจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดจรัสการพิมพ์, 2546), หน้า 13.

⁵ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2539), หน้า 21.

⁶ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), หน้า 33.

ดำเนินคดีอาญานั้นจะเป็นอย่างเดียวกันทุกสังคม แต่รายละเอียดแห่งกฎหมายของแต่ละสังคมอาจมีความแตกต่างกันบ้างตามสภาพและลักษณะของชนชาตินั้นๆ⁷

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญานอกจากจะเป็นไปเพื่อคุ้มครองป้องกันความปลอดภัยของสังคมอันเป็นเป้าหมายของกฎหมายอาญา หรือเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาอีกส่วนหนึ่งยังแสดงออกในทางวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ซึ่งมีแนวความคิดหลักอยู่สองฝ่าย⁸ คือ ฝ่ายที่เรียกตนเองว่า อรรถประโยชน์ (Utilitarian) กับฝ่ายที่มีใช้อรรถประโยชน์ (Non utilitarian) โดยแนวความคิดของฝ่ายที่มีใช้อรรถประโยชน์มีมาแต่โบราณที่มีความคิดเริ่มต้นจากการอาฆาตพยาบาท (Vindication) และการแก้แค้นทดแทน (Retribution) เป้าหมายการลงโทษจึงมุ่งที่จะตอบแทนการกระทำความผิดเพื่อลดความอาฆาตมาดร้ายของบุคคลในสังคมและบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด โดยตามแนวคิดนี้ผู้กระทำความผิดทุกคนย่อมต้องได้รับโทษเสมอและต้องทำให้บุคคลนั้นรู้สึกสำนึกตนด้วยการลงโทษอย่างพอเพียงได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิดที่ก่อขึ้น ส่วนแนวความคิดของฝ่ายอรรถประโยชน์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นภายหลังจะพิจารณาถึงประโยชน์ทางสังคมจากการลงโทษเป็นสำคัญ เช่นว่าลงโทษเพื่อยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก (Deterrence) ทำให้ผู้กระทำความผิดเจ็บทรมานไม่กล้าทำความผิดซ้ำและทำให้คนทั่วไปเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดรวมถึงลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation and Rehabilitation) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมได้ และการลงโทษเพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดขึ้นอีก (Incapacitation) นอกจากนี้เกี่ยวกับความจำเป็นในการลงโทษยังเคยปรากฏความเห็นของซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesar Beccaria) ซึ่งได้รับยกย่องเป็นบิดาแห่งทฤษฎีอาชญาวิทยาตั้งเดิมว่า “บางครั้งเราสามารถยกเว้น ไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้เมื่อผู้ถูกล่วงละเมิดให้อภัยแก่การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดี แต่เป็นการกระทำที่ตรงข้ามกับประโยชน์สาธารณะ เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนได้ แต่การให้อภัยของเขาเช่นนั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นใน

⁷สัญญา ธรรมศักดิ์ และประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 2.

⁸อิริตัน เพ็ชรศิริ, “การพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอร์เมอชัน”, วารสารนิติศาสตร์ 3, 10 (2521) : 444-446.

การลงโทษเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่าง สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงผู้เดียว แต่เป็นของกฎหมายทั้งหลายซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากเจตนารมณ์ของทุกคน ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจละสิทธิในส่วนของตนได้ แต่ไม่มีอำนาจใดๆ เหนือสิทธิเช่นว่านั้นของผู้อื่น”⁹ จากทฤษฎีการลงโทษและความเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวมและประโยชน์ทางสังคม ไม่อาจให้ความสำคัญเพียงการให้อภัยหรือการได้รับการเยียวยาของผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดเท่านั้น

3. ด้านหลักการดำเนินคดีอาญาซึ่งยึดถือกฎเกณฑ์ทางอาญาเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยปรากฏแนวคิดที่สำคัญอยู่ 3 หลักการด้วยกัน คือ (แต่นักวิชาการบางท่านได้แยกหลักการดำเนินคดีอาญาออกเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹⁰)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) ซึ่งเป็นหลักการที่มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์เกือบทุกประเทศในโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศทางยุโรป ออสเตรเลีย หรือเอเชีย รวมถึงประเทศไทย ล้วนแต่ให้ออกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคมด้วยกันทั้งสิ้น¹¹ โดยแนวคิดนี้ยึดถือว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการกระทำความผิดทางอาญาจึงเป็นสิทธิที่จะดำเนินการใดๆ เพื่อแก้ไขเยียวยาและทดแทนความรู้สึกที่ตนต้องสูญเสียไปจึงให้ผู้เสียหายเป็นผู้รับผิดชอบฟ้องร้องดำเนินคดี ตลอดจนหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตน ซึ่งสิทธิในการฟ้องคดีอาญาตามหลักการนี้จะจำกัดอยู่เฉพาะผู้เสียหายหากไม่ใช่ผู้เสียหายแล้วก็ไม่มีความสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา และการดำเนินคดีมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชนมีศาลเป็นกลางผู้ชี้ขาดตัดสินคล้ายคลึงกับหลักในการดำเนินคดีแพ่ง ส่วนวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีจะเน้นหนักที่การแก้แค้นทดแทนผู้กระทำผิดเพื่อลดความอาฆาตมาดร้ายของผู้เสียหายและประชาชนในสังคม

⁹Mireille Delmas-Marty, *Les grands systemes de politique criminelle*, PUF (1991), p.116. อ้างถึงใน อุทัย อาทิวา, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, *บทบัญญัติ* 61, 1 (มีนาคม 2548) : 1.

¹⁰คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 13.

¹¹จิตติ เจริญน้ำ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชารวม จำกัด, 2531), หน้า 7.

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) หลักการนี้สืบเนื่องมาจากความคิดพื้นฐานที่ว่าทุกคนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในการรับผิดชอบแก้ไขปัญหาค่าต่างๆ และมีหน้าที่ต้องช่วยกันดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเอาไว้ ดังนั้น ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะฟ้องร้องคดีอาญาโดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรงหรือไม่ กล่าวคือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนยอมรับให้ประชาชนทุกคนสามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยถือการฟ้องคดีเป็นสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการนี้มีใช้กันในประเทศอังกฤษและประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากอังกฤษ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาใหม่เมื่อระบบรัฐมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยมองว่าเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นทุกๆ ครั้งย่อมทำลายความสงบสุขของส่วนรวม รัฐซึ่งมีหน้าที่ต้องปกป้องรักษาจึงเป็นผู้เสียหายและมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีในความผิดนั้นๆ เพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม โดยการดำเนินคดีอาญาจะไม่มีลักษณะเป็นคู่ต่อสู้กับเอกชนแม้บุคคลนั้นจะเป็นผู้กระทำความผิดก็ตามเพราะรัฐมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมแก่ทุกคนในรัฐ ไม่อาจเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐได้¹² รัฐต้องคุ้มครองประโยชน์ของสังคมและสิทธิของเอกชนที่ได้รับความเสียหายควบคู่กันไป ด้านวัตถุประสงค์การลงโทษตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นจะเน้นที่ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) ที่พิจารณาถึงผลประโยชน์จากการลงโทษเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินคดีตามหลักการนี้หากยึดถือโดยเคร่งครัดแล้วเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจในการดำเนินคดี แต่อย่างไรก็ดี ในบางรัฐที่ยังไม่พร้อมจะเข้ามารับภาระดังกล่าวทั้งหมดหรือเห็นว่าบางกรณีเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่คุ้มกับการใช้ทรัพยากรของรัฐ รัฐเหล่านี้ก็จะยังให้เอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้ในบางส่วน โดยกำหนดกรอบและเงื่อนไขการดำเนินคดีไว้

โดยสภาพสังคมในปัจจุบันจะยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักสากล¹³ ที่ประเทศส่วนใหญ่ยอมรับและนำไปบังคับใช้ และยังปรากฏข้อสรุปประการหนึ่งในการประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับกฎหมายอาญาครั้งที่ 9 ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ว่า ในปัจจุบันไม่ควรยอมรับให้เอกชนเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เนื่องจากการฟ้องคดีของเอกชนนั้น

¹² คณิต ฒ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกับ", วารสารอัยการ (มกราคม 2539) : 14.

¹³ จิตติ เจริญกล้า, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 7.

มักจะคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของสังคม ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิด¹⁴

หลักการแนวคิดดังกล่าวมาจึงกล่าวได้ว่าการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญามีที่มาทางแนวคิดโดยสรุป 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. เป็นสิทธิที่จะดำเนินคดีเพื่อแก้แค้นทดแทนและเยียวยารักษาความเสียหายจากผู้ ที่ก่อความเสียหายแก่ตน เพราะผู้เสียหายเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการกระทำผิด
2. เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะประชาชนทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเอาไว้
3. เป็นอำนาจที่รัฐมอบหมายให้เพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของรัฐในการดำเนินคดี เนื่องจากรัฐไม่พร้อมจะรับภาระทั้งหมดหรือไม่คุ้มกับการใช้ทรัพยากรของรัฐ

2.3 การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันได้แบ่งประเภทความผิด ออกเป็นความผิดอาญาแผ่นดินกับความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ โดยที่เอกสาร การร่างกฎหมายไม่ปรากฏแน่ชัดว่าอาศัยปัจจุใจเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งแยก¹⁵ ซึ่งจาก ประวัติศาสตร์พบว่า การยอมความในคดีอาญาของไทยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณดังเห็นได้จาก บทบัญญัติในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง บทที่ 26 ในกฎหมายตราสามดวง แต่ได้มีการบัญญัติไว้ ชัดเจนเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 และยังคงหลักการไว้ในประมวล กฎหมายอาญา ซึ่งเหตุผลของการกำหนดความผิดอันยอมความได้ที่พบมาจากแนวคิดที่ว่า หากให้มีการลงโทษผู้กระทำผิดทุกครั้งเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นอาจทำให้สังคมเกิดสภาพเค็ดขาด ไม่มีการ ประนีประนอม อาจทำให้ครอบครัวแตกแยก หรืออาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากขึ้น ได้

¹⁴อุทิศ แสน โกศิก, “บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา”, วารสารอัยการ 116 (สิงหาคม 2530) : 26.

¹⁵นพรัตน์ อักษร, “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 11.

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความลับของเจ้าทุกข์ หรือเรื่องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ดังปรากฏใน รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 67-4/2507 กฎหมายอาญาจึงได้กำหนดให้ความผิดอาญาบางเรื่องที่เกิดจากความเสียหายต่อ เอกชนเป็นการส่วนตัวมากกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่รัฐเป็นความผิดส่วนตัวให้ผู้เสียหาย สามารถขอมความกันได้ ขณะที่การกำหนดความผิดอันขอมความได้ในต่างประเทศที่พอจะเห็นได้ คือ กฎหมายอาญาของเยอรมัน ซึ่งเรียกความผิดดังกล่าวว่า “Antragsdelikte” ที่บัญญัติขึ้น โดยยึดถือ ความผิดเล็กน้อย ผู้เสียหายมีประโยชน์ได้เสียโดยชอบธรรมที่จะปกปิดเป็นความลับ และเรื่องใน ครอบครัวเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ¹⁶ เช่นเดียวกับญี่ปุ่นซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีกฎหมายอาญาของ เยอรมัน แต่รูปแบบและเงื่อนไขการดำเนินคดีประเภทความผิดดังกล่าวจะแตกต่างจากประเทศไทย มาก ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

ด้านการดำเนินคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดผู้ที่มีอำนาจ ฟ้องคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการกับผู้เสียหาย¹⁷ เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญา เกิดขึ้นหากเป็นความผิดต่อแผ่นดินแล้วจะเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าพนักงานที่จะทำการสอบสวน ฟ้องร้องคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย แต่หากเป็นกรณีความผิดต่อส่วนตัว เจ้าพนักงานจะสอบสวนฟ้องร้องคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหายเสียก่อน¹⁸ ขณะที่ ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องคดีความผิดที่ตนเองเป็นผู้เสียหายได้ทั้งในส่วนความผิดต่อส่วนตัวและ ความผิดอาญาแผ่นดิน โดยผู้เสียหายในคดีอาญาคตามกฎหมายไทยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายที่แท้จริงและผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย¹⁹

ผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา โดยตรง และเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ส่วนผู้มีอำนาจ จัดการแทนผู้เสียหาย ได้แก่

---

¹⁶ John H. Langbein, Comparative Criminal Procedure Germany (Mennesoty : West Publishing Co., 1979), p.102.

¹⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

¹⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

¹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

1. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเนื่องจากความยินยอมของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 วรรคสอง ที่ให้สามีสสามารถฟ้องคดีทุกประเภทแทนภรรยาได้เมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภรรยา แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย

2. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเนื่องจากอำนาจของกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (1) - (3) ซึ่งได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลสำหรับความผิดที่ได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแลของคน โดยต้องเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลที่ชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์²⁰ หรือกรณีบุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยา ซึ่งสามารถจัดการแทนในความผิดที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้ โดยถือบุพการี ผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง²¹ ส่วนความเป็นสามีภรรยาพิจารณาตามความชอบด้วยกฎหมาย²² และกรณีผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลที่สามารถดำเนินคดีแทนนิติบุคคลในความผิดที่ได้กระทำลงแก่นิติบุคคล

3. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยได้รับแต่งตั้งจากศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล หรือมีแต่ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ ผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ

นอกจากผู้เสียหายที่แท้จริงหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายจะดำเนินคดีด้วยตนเองแล้ว ตามแนววินิจฉัยคำพิพากษาศาลฎีกาบุคคลดังกล่าวยังสามารถมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแทนตนได้ด้วย²³ ซึ่งรูปแบบการดำเนินคดีอาญาของไทยที่เป็นเช่นในปัจจุบันนี้เป็นผลมาจากเหตุความจำเป็นทางสังคมตามประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชนชาติไทยในอดีต ดังจะได้อีกต่อไป

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1405/2512

²¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 303/2497, 1384/2516, 2664/2527

²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1335/2494

²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2502, 890/2503, 1534/2503, 502/2523

2.3.1 ประวัติศาสตร์การฟ้องร้องคดีอาญา

พระธรรมศาสตร์ที่ถูกอ้างอิงในกฎหมายต่างๆ ในอดีต เช่น กฎหมายด้านนา กฎหมายตราสามดวง มีข้อความทำนองเดียวกันประการหนึ่งว่า เมื่อไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลกและฝนตกดับไปแล้ว พวกพรหมมากินจวนดินเกิดกิเลสหมดฤทธิ์และกลายเป็นมนุษย์ ได้บริโภคน้ำซึ่งงอกขึ้นเองและไม่มีเปลือก ต่อมาคนโลกนำข้าวไปสะสมในบ้านตน ข้าวจึงมีเปลือกและต้องปลูกไว้บริโภค เมื่อมีคนทะเลาะวิวาทแย่งที่ดินและข้าวกันจึงตกลงกันหาคนกลางที่ฉลาดและยุติธรรมมาดูแลตัดสินข้อพิพาท ในที่สุดได้พระโพธิสัตว์มาทำหน้าที่ตัดสินคดีและกำหนดว่าที่ดินควรจะเป็นของใคร จึงได้ชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดิน เชื้อสายของท่านสืบต่อกันมา²⁴ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมจึงเป็นพระราชภาระกิจอันสำคัญของพระมหากษัตริย์ตามลัทธิธรรมนิยมของไทยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งราษฎรที่ได้รับความทุกข์ร้อนใดๆ ก็จะนำเรื่องราวไปขอให้พระมหากษัตริย์ทรงชี้ขาดตัดสิน ขณะที่ในสมัยสุโขทัยยังปรากฏข้อความบางตอนในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ.1826 – 1835) ว่า “ไพร่ฟ้าลูกข้าวจ้าว ลูกขุน ผีแหละผิดแยกแ่กสว่างกัน สนวนคูแท้แล้ จึงแล่งความแก่ข้าด้วยข้อบ่เข้าผู้ลักมกผู้ช่อน เห็นข้าท่านบ่ใครพินเห็นสินท่านบ่อใครเคือด” หมายความว่า ใครมีเรื่องโต้เถียงกันให้พิจารณาดูให้แน่นอน (ว่าเรื่องเป็นมาอย่างไรกัน) แล้วจึงตัดสินโดยข้อไม่เข้าข้างโน้นข้างนี้ ไม่ยินดี (ใครพิน) เห็นแก่ทรัพย์สินของเขา ซึ่งข้อความส่วนนี้มีผู้ให้ความเห็นว่าในยุคนั้นน่าจะมีตุลาการทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินคดีความแล้ว²⁵ และข้อความดังกล่าวยังแสดงถึงเครื่องเตือนใจให้ผู้ทำหน้าที่ตุลาการยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่²⁶ ส่วนวิธีการดำเนินคดีไม่ปรากฏว่าสมัยนั้นมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับกาฟ้องร้องคดี เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องของผู้ที่ได้รับความเสียหายต้องแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดและฟ้องร้องผู้กระทำด้วยตนเอง นอกจากนี้หลักศิลาจารึกยังได้บันทึกต่อไปอีกว่า “ในปากประตุมิกระคังอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้อง ข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไว้ไปสันกระคังอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงได้ยินเรียก เมื่อถาม สนวนความแก่มันด้วยข้อ” แสดงให้

²⁴ประเสริฐ ณ นคร, “อำนาจตุลาการในสมัยสุโขทัย”, ใน ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2549), หน้า 373.

²⁵หลวงสุทธีวาทนฤพุดิ, ประวัติศาสตร์กฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 66.

²⁶ประเสริฐ ณ นคร, “อำนาจตุลาการในสมัยสุโขทัย”, ใน ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด, หน้า 374.

เห็นว่าราษฎรที่เดือดร้อนในสมัยนั้นยังอาจนำเรื่องราวทุกข์ร้อนต่างๆ มาเสนอต่อพระมหากษัตริย์ได้อีกทางหนึ่งไม่ว่าเรื่องราวเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับคดีความหรือไม่ ซึ่งข้อความส่วนนี้ได้มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการดำเนินคดีในสมัยนั้นอีกว่า แม้จะได้มีวิธีการดังที่ปรากฏในส่วนแรกแล้วแต่พ่อขุนรามคำแหงเห็นว่ายังไม่เป็นการเพียงพอแก่การรักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงออกลักษณะฎีกาให้ราษฎรผู้ทุกข์ร้อนร้องเรียนได้โดยตรงเพื่อเป็นทางออกของราษฎรผู้ทุกข์ร้อนและเป็นเครื่องรองความยุติธรรมของบ้านเมืองอีกชั้นหนึ่ง²⁷ ซึ่งหลักดังกล่าวได้เป็นที่มาของการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาต่อศาลสูงและการร้องทุกข์ถวายฎีกาในเวลาต่อมา นอกจากนี้ในสมัยนั้นยังปรากฏแผ่นศิลาของพญาเลอไท (พ.ศ.1861-1897) ซึ่งมีใจความสำคัญเกี่ยวกับการทำผิดฐานลักพาคนหนีและการลักทรัพย์อันเป็นความผิดที่มักจะต่อเนื่องกัน หรือที่เรียกกันว่า “กฎหมายลักษณะโจร” และมีข้อความตอนหนึ่งว่า “ถ้ามีการลักพาเข้าคน.....พาหนีเข้ามาในเขี้ยวเรือนใครให้ส่งเข้าคนคืนแก่เจ้าของภายในสองวัน ผู้ใดถือตนว่าใหญ่สูง ไม่ส่งคืน จักทอดสินไหมขนาดราชศาสตร์ ธรรมศาสตร์ดุจดังขโมยอันลักคนท่าน” อันแสดงให้เห็นว่าสมัยนั้นได้ใช้พระธรรมศาสตร์เป็นหลักกฎหมายของบ้านเมือง และมีบทขยายความจากพระธรรมศาสตร์ที่เรียกว่าพระราชศาสตร์ใช้ประกอบด้วย²⁸

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองไปสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศอย่างเด็ดขาด ตลอดจนการใช้อำนาจตุลาการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี แต่ด้วยเหตุผลความจำเป็นและความสะดวกในการปกครองประเทศจึงได้โอนพระราชภารกิจส่วนนี้ให้ขุนนางมนตรีหรือราชบัณฑิตปฏิบัติแทน ดังปรากฏหลักฐานจากคำปรารภในกฎหมายเก่าบางฉบับที่ประกาศใช้ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เช่น พระอัยยการลักษณะลักพา หรือพระอัยยการลักษณะโจร²⁹ แต่อย่างไรก็ดีในส่วนพระราชอำนาจพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์ที่ราษฎรถวายฎีกาขึ้นมาทั้งเรื่องทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีหรือเรื่องที่ราษฎรไม่เห็นด้วยกับการชี้ขาดคดีของขุนนางก็ยังคงอยู่ที่

²⁷ พระวรวงศ์วิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พระนคร : โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2495), หน้า 12.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

²⁹ ร.แสงกาต์, “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา,” วารสารอัยการ 9,102 (มิถุนายน 2529) : 14.

พระมหากษัตริย์ต่อไป³⁰ ขณะที่ในด้านการฟ้องร้องดำเนินคดีเจ้าขุนมูลนายหัวหน้าทางการเมืองแม้จะมีอำนาจมากขึ้นแต่ยังคงเป็นเพียงผู้ติดต่อระหว่างประชาชนกับผู้ที่ทำหน้าที่ตุลาการ เช่นว่า รับหนังสือฟ้องของราษฎร หรือติดตามจับกุมผู้ถูกกล่าวหา ไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับเป็นผู้ดำเนินคดี³¹ ส่วนระบบกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะยึดหลักกฎหมายสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ พระธรรมศาสตร์ส่วนหนึ่งและพระราชศาสตร์อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งกฎหมายที่ตราขึ้นมาแต่ละฉบับจะอ้างอิงตามหลักการดังกล่าวเสมอ³² และได้มีการตรากฎหมายลักษณะที่เป็นวิธีพิจารณาความขึ้นมาบังคับใช้ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เช่น กฎหมายลักษณะอาญาราษฎร กฎหมายลักษณะอาญาหลวง กฎหมายลักษณะพยาน หรือกฎหมายลักษณะรับฟ้อง และมีการตรากฎหมายอื่นๆ ขึ้นมาใช้ในรัชสมัยต่อมาอีกหลายฉบับ³³ โดยวิธีพิจารณาในสมัยนี้ได้มีรายละเอียดกฎหมายมากกว่าสมัยสุโขทัยมาก ดังเห็นได้จากกฎหมาย 2 เล่ม (ฉบับหมอบรัดเล) หรือในกฎหมายราชบุรีที่กล่าวถึงกฎหมายเรื่องลักษณะฟ้องความ ในมาตรา 3 ลักษณะรับฟ้อง หรือบทที่ว่าด้วยมิให้รับฟ้องเมื่อขาดอายุความในมาตรา 10³⁴ รวมถึงได้มีข้อกำหนดให้ราษฎรที่มีบรรลุนิติภาวะไปฟ้องร้องได้ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ เช่น บุคคลที่มีลักษณะอินทภาษ 7 คนวิกลจริต คนพิการหูหนวกตาบอดทั้งสองข้าง ยาก ฯลฯ หากยื่นฟ้องคดีต่อศาล ศาลจะต้องทำการไต่สวนสักขีพยานผู้รู้เห็นเกี่ยวข้องเสียก่อนจึงจะรับเรื่องไว้ได้³⁵ หรือกรณีที่ทาสจะฟ้องผู้เป็นนายทาสจะต้องชำระเงินไถ่ตัวเองเสียก่อน เว้นแต่เป็นคดีอุกฉกรรจ์³⁶ หรือห้ามฟ้องพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ในสมัยนั้นเรื่องทางแพ่งกับทาง

³⁰ ธนวิทย์ จำศรี, “พัฒนาการแห่งการจัดตั้งองค์กรของอำนาจตุลาการไทย ตั้งแต่พุทธศักราช 2417 ถึงพุทธศักราช 2475”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 41.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

³² ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยอยุธยา (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสิวพร, 2510), หน้า 4.

³³ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิริยการพิมพ์, 2502), หน้า 406-412.

³⁴ สัญญา ธรรมศักดิ์ และประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 2.

³⁵ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า 543.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 546.

อาณายังมีลักษณะปะปนสับสนกันอยู่และไม่ได้มีความหมายเหมือนในเวลาปัจจุบัน³⁷ รวมถึงกฎหมายเก่าเองก็ปนเปกันไปทั้งวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา³⁸ การฟ้องร้องคดีของผู้เสียหายจึงมีความหมายทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ขณะที่ระบบศาลและวิธีพิจารณาในสมัยนั้นมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นและมีพระธรรมนูญกำหนดเรื่องศาลและเขตอำนาจ เช่นว่าให้ศาลมีเขตรับผิดชอบตามกระทรวงทบวงกรมต่างๆ คดีพิพาทที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ในอำนาจของกระทรวงใดต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลที่กระทรวงนั้นสังกัดอยู่ กำหนดรูปแบบการทำหนังสือฟ้องร้อง การอ้างอิงกฎหมายในคำฟ้อง รวมถึงกำหนดกฎเกณฑ์ในการฟ้องคดี เช่น กรณีราษฎรหลายคนฟ้องเรื่องเดียวกันให้ถือคนฟ้องก่อนเป็นหลัก หรือกำหนดอายุความในการฟ้องร้องคดีไว้ เป็นต้น

สมัยกรุงธนบุรีต่อเนื่องมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระบบการฟ้องร้องคดียังคงเป็นไปในทำนองเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้นำกฎหมายที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยามารวบรวมชำระสะสางเป็น “กฎหมายตราสามดวง” ระบบการดำเนินคดีจึงคล้ายคลึงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในเรื่องการให้ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีได้ ดังเห็นได้จากลักษณะรับฟ้องบทที่ 21 ประการที่ 5 ว่า “นอกจากที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าเป็นอย่างอื่น บุคคลธรรมดาโลกย์หรือบุคคลโดยนิติสมมุตตามกฎหมายที่ได้รับความเสียหายและถูกทำร้ายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำความผิดได้เสมอ”³⁹ โดยที่สมัยนั้นยังไม่มีอัยการเป็นโจทก์ว่าการแผ่นดิน ความโจรผู้ร้ายราษฎรผู้เป็นโจทก์ยังต้องวิ่งเด้นหาพยานเองทั้งสิ้น⁴⁰ จนกระทั่งปี พ.ศ.2435 (ร.ศ.111) จึงได้ปรากฏว่ารัฐได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีมากขึ้น ดังปรากฏจากการให้ตำรวจสามารถฟ้องคดีเล็กๆ น้อยๆ ได้เช่นเดียวกับเอกชนในศาลโปริสภา ตามพระราชบัญญัติตั้งศาลโปริสภาเป็นศาลกงตระเวนสำหรับกรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ.2436 (ร.ศ.112) จึงได้ปรากฏมีกฎหมายเสนอบติกระทรวงยุติธรรมกล่าวถึงกรมอัยการให้เป็นหน่วยงานของรัฐผู้ทำหน้าที่ทนายแผ่นดินและฟ้องร้องกล่าวโทษผู้กระทำความผิดในนามแผ่นดินได้ ซึ่งการ

³⁷ร.แสงภาค, “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา,” วารสารอัยการ 9,102, หน้า 18.

³⁸สัญญา ธรรมศักดิ์ และประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 2.

³⁹พระสุชุมวินิจฉัย, วิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 3 (ม.ป.ท.), 2461, หน้า 57.

⁴⁰พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในปิตุุบัน เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองหลุโทษ, 2444), หน้า 272.

เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ประเทศไทยถูกกดดันจากชาติตะวันตกซึ่งได้เข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศในแถบทวีปเอเชียในยุคนั้น ประกอบกับระบบกฎหมายและการศาลเดิมเริ่มไม่เหมาะสมและพบข้อบกพร่องมากขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงระบบกฎหมายให้สอดคล้อง และประเทศไทยได้เลือกใช้ระบบประมวลกฎหมายตามอย่างประเทศในภาคพื้นยุโรป⁴¹ อันส่งผลให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบวิธีพิจารณาความหลายประการ รวมถึงระบบการฟ้องร้องคดีอาญาด้วย โดยในช่วงระหว่างจัดร่างประมวลกฎหมายฉบับสมบูรณ์นั้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดิมแต่ได้เพิ่มบทบาทให้พนักงานอัยการสามารถดำเนินคดีอาญาที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ได้ด้วยแม้ว่าคดีนั้นจะเกี่ยวข้องกับราษฎร โดยตรงก็ตาม เช่น คดีความผิดฐานกบฏฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์ วางเพลิง กรร โขก รับสินบน ช่มชู้ โทรมหญิง ทำลายพระพุทธรูปพระสถูปเจดีย์ เป็นต้น เพียงแต่ยังมีเงื่อนไขว่าคดีที่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องได้ต้องเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายฟ้องร้องหรือผู้เสียหาย ได้ยื่นฟ้องแล้วแต่ไม่ดำเนินคดีเรื่องนั้นต่อไป ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวถือเป็นกฎหมายที่นำหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐอันเป็นระบบวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมในประเทศตะวันตกมาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก แต่ยังคงควบคู่ไปกับระบบการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายที่มีมาแต่เดิม และต่อมาพระราชบัญญัติดังกล่าวยังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ.126 แต่ยังคงหลักการเดิมไว้ทั้งหมด จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับสมบูรณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 ซึ่งใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับนี้ได้เพิ่มอำนาจในการดำเนินคดีแก่เจ้าพนักงาน โดยกำหนดให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางในลักษณะที่เป็นเอกเทศจากกัน ซึ่งเหตุผลที่ยังคงอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้คู่กับพนักงานอัยการเมื่อร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปรากฏตามบันทึกการประชุมของคณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาวินิจฉัยปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อวันที่ 17 และ 20 มกราคม 2454 มีว่า สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมนับแต่ประเทศไทยยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา ซึ่งสิทธิดังกล่าวถือได้ว่ามีมาช้านานแล้วจนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิต

⁴¹ พชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์, “การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2411 จนถึง พ.ศ.2478”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 55-60.

วิญญูณของประชาชนทุกคนดังนั้นผู้เสียหายจึงควรมีสติทรินี้อยู่ต่อไป และในขณะนั้นอัยการพึงได้รับการจัดตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาของรัฐในระยะเริ่มแรก ซึ่งระบบอัยการในขณะนั้นยังไม่มีกำลังและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา แต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นจึงต้องให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาคด้วย⁴²

ตามประวัติศาสตร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าระบบการฟ้องร้องคดีของไทยมีที่มาจาก การที่ราษฎรต้องไปขอพึ่งพระบารมีจากพระมหากษัตริย์ให้ทรงอำนาจความยุติธรรม โดยที่การฟ้องร้องหรือดำเนินการใดๆ จะยึดถือการตัดสินใจของราษฎรผู้ได้รับความเสียหายเป็นสำคัญอัน สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายที่ปรากฏในนานาอารยะประเทศในสมัยนั้น ซึ่ง เหตุผลสำคัญที่ในอดีตประเทศไทยให้ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีก็น่าจะมาจากสภาพทางสังคม รูปแบบการเมืองการปกครอง รวมถึงรัฐยังไม่มีความเข้มแข็งไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะดำเนินการ นอกจากนี้ในสมัยนั้น ไม่ปรากฏว่ามีการแบ่งแยกคดีแพ่งคดีอาญาออกจากกัน การฟ้องร้องดำเนินคดี อาจมีทั้งส่วนแพ่งและส่วนอาญาปนกันไปจึงถือว่าการฟ้องร้องคดีทั้งหมดเป็นเรื่องที่เอกชนต้องดูแล รักษาสิทธิของตนดังเช่นหลักการของการดำเนินคดีแพ่งในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายได้แยกเรื่องทางแพ่งทางอาญาออกจากกันอย่างชัดเจน ระบบการ ดำเนินคดีจึงได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยโดยในทางแพ่งยังเป็นเรื่องที่เอกชนต้องไปว่ากล่าวกันรัฐไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง แต่เรื่องทางอาญาซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองป้องกันความปลอดภัยของส่วนรวมรัฐจึง ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดี แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นรัฐยังไม่มีความ พร้อมที่จะเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ประกอบกับเหตุผลด้านวัฒนธรรม การดำเนินคดีอาญาที่มีมาแต่อดีต และความไม่มั่นใจในระบบการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นใหม่จึงมีความ จำเป็นต้องคงให้เอกชนที่เป็นผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องคดีอาญาได้ต่อไป

---

⁴²สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา “Report of the proposed Code of Criminal procedure for the kingdom of siam, held at the residence of his Royal Highness The Prince of Bisnuloke, on the 17th and 20th of January 1914, Submitted to the commission of codification, (Ac 14/28)”

2.3.2 โครงสร้างการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยฉบับปัจจุบันได้กำหนดให้ทั้งผู้เสียหายและพนักงานอัยการสามารถฟ้องคดีได้อย่างกว้างขวางและอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายกับของพนักงานอัยการเป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องแก่กัน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นพนักงานอัยการจะยับยั้งมิให้ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่ได้ ในทำนองเดียวกันหากเป็นความผิดต่อแผ่นดินผู้เสียหายก็ยับยั้งการฟ้องคดีของพนักงานอัยการไม่ได้เช่นกัน⁴³ รวมถึงกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ยื่นฟ้องคดีไปแล้วและคดีนั้นอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลกฎหมายก็ไม่ตัดสิทธิอีกฝ่ายหนึ่งที่จะฟ้องคดีนั้นขึ้นใหม่ โดยผู้เสียหายสามารถเลือกที่จะฟ้องร้องคดีด้วยตนเองหรือแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานของรัฐให้เป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องคดีก็ได้ และหากในชั้นเจ้าพนักงานดำเนินการแล้วไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องคดี ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิที่จะนำคดีไปฟ้องร้องด้วยตนเองได้อีก ซึ่งโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายและการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.3.2.1 การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายให้ฟ้องคดีอาญาได้ โดยกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีกฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขก่อนฟ้องไว้ ดังนั้น เมื่อเอกชนมีฐานะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) และไม่ถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย เช่น ห้ามฟ้องบุพการี ห้ามฟ้องขอให้กักกัน หรือการจำกัดอำนาจกรณีฟ้องเด็กและเยาวชน ก็สามารถรวบรวมพยานหลักฐานเขียนคำฟ้องให้ถูกต้อง⁴⁴ และยื่นต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีได้⁴⁵ และเมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีนั้นเสียก่อน เว้นแต่ว่าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยในข้อหาอย่างเดียวกันด้วย⁴⁶ ในการไต่สวนมูลฟ้องหากศาลพิจารณาพยานหลักฐานว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและมีเหตุสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดศาลจึงจะประทับรับฟ้องไว้และเรียกจำเลยมาสอบคำให้การ แต่หากพยานหลักฐานของโจทก์ไม่พอที่จะฟัง

⁴³ ประเทือง กิริติบุตร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 42-43.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 และมาตรา 24

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1)

ได้ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่มีมูลเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดศาลต้องพิพากษาขังไปชั่วคราว⁴⁷ ส่งผลให้สิทธิฟ้องคดีอาญาในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั้นระงับไป⁴⁸ ผู้เสียหายรายอื่นหรือพนักงานอัยการ ไม่อาจฟ้องจำเลยในความผิดนั้นได้อีก⁴⁹ แต่อย่างไรก็ดี ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ในคดีนั้นยังสามารถยื่นอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ตามกฎหมาย โดยกระบวนการพิจารณาชั้นได้สวนมูลฟ้องนี้เป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ ศาลมีอำนาจได้สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลยเพียงแต่ต้องส่งสำเนาคำฟ้องและแจ้งวันนัดให้จำเลยทราบด้วย จำเลยจะมาฟังการได้สวนมูลฟ้องโดยตั้งทนายให้ซักค้านพยาน โจทก์หรือไม่มีก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่ตั้งทนายความให้ซักค้านพยาน โจทก์ก็ได้ โดยในชั้นนี้จำเลยไม่อาจนำพยานหลักฐานของตนมาสืบหักล้างพยานโจทก์ได้และในชั้นได้สวนมูลฟ้องนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดให้รัฐจะต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องจัดหาทนายความด้วยตนเอง

เมื่อศาลประทับรับฟ้องไว้แล้วการพิจารณาและสืบพยานคดีอาญาต้องทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยเว้นแต่กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น⁵⁰ โดยก่อนเริ่มพิจารณาคourt ต้องสอบถามและ/หรือตั้งทนายความให้แก่จำเลยตามที่กฎหมายบัญญัติ⁵¹ แล้วจึงสอบถามคำให้การจำเลย ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานต่อไปก็ได้ เว้นแต่เป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องฟังพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลย⁵² ซึ่งการสืบพยานในคดีอาญานั้น โจทก์มีภาระหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ได้กล่าวหา โดยต้องนำพยานเข้าสืบก่อนเสมอแล้วจึงให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้าง⁵³ ทั้งนี้โจทก์จะต้องพิสูจน์จนให้ศาลรับฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร⁵⁴ กล่าวคือ ศาลอาจพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์เสียก่อนว่าน่าเชื่อถือว่าจำเลย

⁴⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167

⁴⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4)

⁴⁹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502 (ประชุมใหญ่)

⁵⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172, 177, 178, 172 ทวิ, 180, 230, 237

ทวิ

⁵¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

⁵²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176

⁵³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174

⁵⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

กระทำคามผิดหรือไม่ ถ้าไม่นำเชื่อถือหรือเป็นที่สงสัยศาลย่อมพิพากษายกฟ้องได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานจำเลย แต่ถ้าพยานหลักฐานของโจทก์มีความน่าเชื่อถือศาลยังต้องพิจารณาพยานหลักฐานของจำเลยว่าสามารถหักล้างได้เพียงใด หากรับฟังหักล้างพยานโจทก์ได้หรือก่อให้เกิดข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยอาจไม่ได้กระทำคามผิด ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์เช่นกัน โจทก์ในคดีอาญาจึงมีภาระหน้าที่สำคัญจำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญในการรวบรวมพยานหลักฐานและมีความรู้ในขั้นตอนการดำเนินคดีซึ่งต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความโดยเคร่งครัดมากกว่าจำเลย

ในระหว่างดำเนินคดี พนักงานอัยการอาจขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้โดยยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด แต่คดีนั้นต้องเป็นคดีอาญาที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัว⁵⁵ และพนักงานอัยการต้องถือเอาคำฟ้องของผู้เสียหายเป็นหลักหากคำฟ้องของผู้เสียหายมีความบกพร่องก็ต้องรับผลนั้นไปด้วยจะขอแก้ไขเพิ่มเติมไม่ได้ รวมทั้งหมดอำนาจที่จะไปฟ้องคดีอาญานั้นเป็นอีกคดีต่างหาก และหากในคดีอาญาที่ผู้เสียหายยื่นฟ้อง ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องในทางแพ่งด้วย ผู้เสียหายอาจยื่นฟ้องคดีแพ่งที่มีมูลจากการกระทำคามผิดอาญาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา หรือเลือกที่จะไปยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีแพ่งตามปกติก็ได้⁵⁶ ซึ่งการพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจะต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา⁵⁷ แต่การพิจารณาความรับผิดชอบทางแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่ง⁵⁸

นอกจากนี้ผู้เสียหายที่ยื่นฟ้องคดีอาญายังอาจยุติคดีความลงก่อนศาลพิพากษาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 ซึ่งบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปด้วยเหตุหลายประการ รวมถึงการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมายในความผิดต่อส่วนตัว หรือเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องด้วย ดังนั้นคดีอาญาจึงอาจยุติลงก่อนศาลชี้ขาดตัดสินว่าจำเลยได้กระทำคามผิดหรือไม่ โดยขึ้นอยู่กับการตัดสินใจหรือการดำเนินการของตัวผู้เสียหายที่ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดี ไม่ว่าจะการถอนฟ้องหรือยอมความนั้นจะเป็นไปด้วยเหตุผลใดๆ รวมถึงการละทิ้งการดำเนินคดี หรือการดำเนินคดีไปในทางให้ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ยกฟ้องซึ่งจะส่งผลให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำคามผิดมา

⁵⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

⁵⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40

⁵⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46

⁵⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47

ลงโทษได้ และในปัจจุบันกฎหมายเพียงให้พนักงานอัยการสามารถดำเนินคดีในมูลความผิดนั้นได้ต่อไปในบางกรณีเท่านั้น เช่น การถอนฟ้องในคดีความผิดอาญาแผ่นดินไม่ตัดสิทธิของพนักงานอัยการที่จะนำคดีมาฟ้องอีก⁵⁹ หรือในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้เสียหายกับจำเลยดำเนินคดีในลักษณะสมยอมกัน โดยไม่สุจริตเพื่อต้องการตัดสิทธิฟ้องคดีของผู้เสียหายรายอื่นหรือของพนักงานอัยการซึ่งเคยมีแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาไม่ถือว่าได้มีการฟ้องร้องคดีแก่จำเลยอย่างแท้จริงสิทธินำคดีอาญามาฟ้องจึงยังไม่ระงับ⁶⁰

2.3.2.2 การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยเจ้าพนักงาน

การดำเนินการของเจ้าพนักงานต้องเป็นไปตามกระบวนการขั้นตอนของกฎหมาย และเจ้าพนักงานแต่ละฝ่ายมีอำนาจเท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้⁶¹ กล่าวคือ เมื่อมีการทำความผิดเกิดขึ้นจะต้องมีการสอบสวนความผิดโดยพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจเสียก่อน⁶² ซึ่งหากความผิดนั้นเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวต้องมีการแจ้งความร้องทุกข์จากผู้เสียหายด้วย โดยถือการร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขสำคัญในการใช้อำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีของเจ้าพนักงาน หากไม่มีการร้องทุกข์โดยชอบเจ้าพนักงานก็ไม่มีอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีนั้นได้ ทั้งนี้ การสืบสวนสอบสวนเป็นการเริ่มคดีในส่วนเจ้าพนักงานเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงรายละเอียดแห่งความผิดและเอาตัวผู้กระทำความผิดดำเนินคดีซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐต้องดำเนินการในฐานะคนกลางคุ้มครองดูแลสิทธิของประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา โดยพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา ทั้งเพื่อให้รู้ตัวผู้กระทำความผิด พิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา⁶³ และต้องให้ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาได้มีโอกาสนำเสนอพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ตน ซึ่งในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานนี้เจ้าพนักงานสามารถใช้อำนาจรัฐในการเข้าถึงพยานหลักฐานเพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดได้ภายใต้กรอบตามที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าในบางครั้งจะเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลก็ตาม เช่น การออกหมายเรียกบุคคลมาให้การ การค้นหรือขอหมายค้นเพื่อหาพยานหลักฐาน การจับกุมบุคคลที่ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด

⁵⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36

⁶⁰คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9334/2538

⁶¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 16

⁶²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

⁶³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

การควบคุมหรือปล่อยชั่วคราวระหว่างสอบสวน เป็นต้น รวมถึงอาจต้องใช้บุคลากรหรือหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางการสอบสวน รวมถึงระบบฐานข้อมูลทางอาชญากรรมในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด และเมื่อทำการสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนความทั้งหมดพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการและให้พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานและตั้งฟ้องคดีอีกชั้นหนึ่ง โดยพนักงานอัยการจะพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนที่พนักงานสอบสวนรวบรวมส่งมาให้แล้วอาจสั่งให้งดการสอบสวน ตั้งสอบสวนเพิ่มเติม ตั้งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดยในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ถ้าเป็นคดีในกรุงเทพมหานครต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือถ้าเป็นคดีในจังหวัดอื่น ให้เสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งถ้าบุคคลดังกล่าวไม่เห็นด้วยต้องส่งสำนวนพร้อมความเห็นให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด ทั้งนี้ ตามมาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่อดำเนินการจนครบกระบวนการแล้วมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี เจ้าพนักงานยังต้องแจ้งคำสั่งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ และบุคคลดังกล่าวยังมีสิทธิขอให้เจ้าพนักงานสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นในการตั้งคดีให้ตนทราบได้ด้วย⁶⁴ ซึ่งหากผู้เสียหายไม่เห็นด้วยก็สามารถยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลด้วยตนเองได้⁶⁵ ขณะที่เจ้าพนักงานจะสอบสวนในความผิดเรื่องเดียวกันอีกไม่ได้เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหา นั้นได้⁶⁶ โดยในกระบวนการตั้งคดีของพนักงานอัยการนั้นเคยปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ด้วยว่า พนักงานอัยการมีอำนาจและมีอิสระที่จะใช้อำนาจวินิจฉัยสั่งการตามความเห็นของตนได้ และในกรณีเดียวกันพนักงานอัยการอาจวินิจฉัยคดีไปคนละทางได้ ซึ่งความถูกต้องเหมาะสมของดุลพินิจเป็นเรื่องของกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติในมาตรา 145 แต่ไม่ว่าจะอย่างไร การใช้ดุลพินิจวินิจฉัยตั้งคดีของพนักงานอัยการทุกคนจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของความชอบด้วยกฎหมาย คือ การใช้ดุลพินิจที่อยู่บนรากฐานของความสมเหตุสมผลที่วิญญูชนโดยทั่วไปยอมรับได้ว่ามิใช่เป็นการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจหรือมีการบิดผันอำนาจนั่นเอง และการวินิจฉัยตั้งคดีของพนักงานอัยการในชั้นนี้ไม่ได้เป็นการวินิจฉัยว่า จำเลยมีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ดังเช่นกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล แต่เป็นเพียงการวินิจฉัยมูลความผิดตามที่กล่าวหาว่ามีเหตุผลอันสมควรเพียงพอหรือไม่ที่จะนำผู้ต้องหาเข้าสู่

⁶⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146

⁶⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34

⁶⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146, 147

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้ศาลวินิจฉัยขั้นสุดท้ายว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามที่
ถูกกล่าวหาหรือไม่เท่านั้น ซึ่งหากพนักงานอัยการสั่งคดีโดยฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ที่ย่อมมีความผิดทาง
อาญาได้⁶⁷

คดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ยื่นฟ้องนั้นศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจาก
การฟ้องคดีของพนักงานอัยการต้องผ่านกระบวนการสอบสวนซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ
อย่างหนึ่งมาก่อนแล้ว แต่อย่างไรก็ดี ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็สามารถทำ
ได้⁶⁸ นอกจากนี้ผู้เสียหายยังอาจขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมในระหว่างพิจารณาคดีชั้นต้นพิพากษาคดี
ได้⁶⁹ ทั้งนี้ เพื่อใช้สิทธิในการระบุนาย สืบพยานเพิ่มเติม รวมถึงสามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์
ฎีกาได้เช่นเดียวกับโจทก์ทั่วไป แต่มีข้อจำกัดอยู่ว่าผู้เสียหายจะขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องเดิมของ
พนักงานอัยการและจะไปฟ้องร้องเป็นคดีใหม่อีกไม่ได้เช่นกัน

ส่วนคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ยื่นฟ้องในคดี
ความผิดอาญาบางฐาน เช่น ลักทรัพย์ ชักยอกทรัพย์ ฉ้อโกงทรัพย์ ฯลฯ หากผู้เสียหายมีสิทธิที่จะ
เรียกร้อยทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น พนักงานอัยการที่ขึ้น
ฟ้องสามารถเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้⁷⁰ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล ขณะที่
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2548 ยังได้ให้ผู้เสียหายมีสิทธิ
เรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสีย
ต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำ
ความผิดของจำเลย โดยการยื่นคำร้องขอในคดีอาญาทุกข้อหาความผิดที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องได้⁷¹
โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลเช่นกัน เว้นแต่เป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้เสียหายเรียกอเอาค่าสินไหม
ทดแทนสูงเกินสมควรหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริตซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เสียหายชำระ
ค่าธรรมเนียมทั้งหมดยกหรือแต่บางส่วนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด⁷² และหากปรากฏว่าผู้เสียหาย
เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความเพื่อดำเนินการดังกล่าวได้ศาลก็มีอำนาจตั้งทนายความ

⁶⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3509/2549

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2)

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 253

ให้แก่ผู้เสียหายด้วย⁷³ แต่หากผู้เสียหายไม่ประสงค์จะใช้สิทธิตามช่องทางดังกล่าว ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามช่องทางปกติได้

การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามความต้องการของผู้เสียหายเสมอไปเพราะพนักงานอัยการไม่ใช่ตัวแทนของผู้เสียหาย โดยเฉพาะในคดีความผิดต่อแผ่นดินแล้ว ย่อมเป็นดุลพินิจของเจ้าพนักงานที่ต้องดำเนินคดีตามกฎหมายภายใต้ผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ส่วนด้านการใช้ดุลพินิจในการยุติคดีของเจ้าพนักงาน ไม่ว่าจะเป็นการถอนฟ้อง ไม่ยื่นอุทธรณ์ ถอนอุทธรณ์ ไม่ยื่นฎีกา หรือถอนฎีกา ก็ต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลตามกฎหมายเช่นเดียวกับกรณีที่ตั้งไม่ฟ้อง และการถอนฟ้องของพนักงานอัยการในความผิดต่อแผ่นดิน ยังไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ ขณะที่การถอนฟ้องในคดีความผิดต่อส่วนตัวหากไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหายก็ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องอีกเช่นกัน ขณะเดียวกันในระหว่างดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายยังคงสามารถใช้สิทธิในการถอนคำร้องทุกข์ หรือขอความกัน ในคดีความผิดต่อส่วนตัวได้ตามปกติ

โดยสรุปแล้วโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาของไทยให้ทั้งเจ้าพนักงานและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางเป็นเอกเทศจากกัน แสดงให้เห็นว่า ระบบวิธีพิจารณาความของไทยยึดถือแนวคิดทั้งหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายควบคู่กันไป แม้จะมีนักวิชาการบางท่านเห็นว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบันยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักใหญ่⁷⁴ ซึ่งการดำเนินคดีในลักษณะนี้เป็นระบบที่แตกต่างไม่ปรากฏในประเทศอื่นๆ⁷⁵ จึงเป็นประเด็นน่าคิดว่าการที่รัฐฯ หนึ่งนำแนวคิดทั้งสองมาใช้ร่วมกันจะมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันเพียงใด การวิเคราะห์หรือวินิจฉัยข้อปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีจะเป็นไปในทิศทางใดในเมื่อไม่อาจอาศัยเพียงหลักการหนึ่งหลักการใดและไม่อาจอิงถือประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นแบบอย่าง เช่นการพิจารณาว่าการฟ้องคดีของผู้เสียหายเป็นอำนาจหรือสิทธิ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากยึดตามหลักการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายก็

⁷³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 42/2

⁷⁴ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 111.

⁷⁵ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 16.

น่าจะถือการดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะแก้แค้นทดแทนเอากับผู้กระทำความผิด แต่หากมองตามหลักการดำเนินคดีโดยรัฐที่ถือการกระทำความผิดอาญากระทบต่อความสงบสุขของสังคมที่รัฐมีหน้าที่ต้องปกป้องรักษา การที่กฎหมายให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาก็น่าจะถือว่าเป็นการให้อำนาจดำเนินการแทนรัฐ ซึ่งเหตุดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเพราะหากมองว่าการฟ้องคดีเป็นสิทธิ ผู้เสียหายย่อมสามารถฟ้องคดีอย่างไรก็ได้ตามความพอใจตราบเท่าที่ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิตามกฎหมายของผู้อื่นและการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายย่อมทำได้ภายในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่หากมองว่าเป็นเรื่องอำนาจที่กฎหมายมอบหมายให้ผู้เสียหาย ผู้เสียหายย่อมมีหน้าที่ต้องใช้อำนาจตามแนวทางและเจตนารมณ์ของกฎหมาย หากไม่มีความจำเป็นหรือผู้ใช้อำนาจไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ให้สมประโยชน์ย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจให้เหมาะสมได้

2.3.3 มาตรการควบคุมตรวจสอบการดำเนินคดีและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า กฎเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญานอกจากต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมของสังคมยังต้องคำนึงถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะใดๆ ด้วย ในส่วนนี้จึงจะได้กล่าวถึงระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทยว่ามีมาตรการควบคุมและคุ้มครองให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามเป้าหมายดังกล่าวอย่างไรบ้าง

2.3.3.1 การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

การให้ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญาได้ย่อมถือเป็นมาตรการหนึ่งที่กฎหมายให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากการให้ผู้เสียหายมีสิทธิแจ้งความร้องทุกข์มอบคดีให้เจ้าพนักงานดำเนินคดี ทั้งในแง่การเพิ่มช่องทางให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้แก้แค้นทดแทนกับผู้กระทำผิด รวมถึงให้มีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายมากขึ้น ขณะเดียวกันเพื่อควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายและคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่อาจได้รับการกระทบกระเทือนจากการดำเนินคดี กฎหมายจึงได้กำหนดมาตรการในการคุ้มครองประชาชนทั่วไปไว้อีกชั้นหนึ่ง ดังนี้

1. การจำกัดขอบเขตการเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไว้โดยบทบัญญัติกฎหมายและแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อให้เฉพาะผู้เสียหายที่แท้จริงและสุจริตเท่านั้นที่สามารถฟ้องร้องคดีอาญาได้

2. การไต่สวนมูลฟ้องของศาลที่ผู้เสียหายต้องแสดงพยานหลักฐานให้ได้ว่ามี การกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และมีเหตุสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเสียก่อน ศาลจึง จะประทับฟ้องไว้พิจารณาซึ่งถือเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพไม่ให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์ต้องตก อยู่ในฐานะจำเลยในคดีอาญา และในชั้นนี้กฎหมายยังให้จำเลยสามารถตั้งทนายความมาซักค้านเพื่อ ทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานของโจทก์ไม่ให้จำเลยถูกกล่าวหาแต่ฝ่ายเดียวด้วย

3. การบังคับให้ศาลต้องสอบถามและ/หรือตั้งทนายความให้แก่จำเลยก่อนเริ่ม พิจารณาคดี ทั้งนี้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ⁷⁶

4. การให้พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในคดีที่ไม่ใช่ ความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องได้ตลอดเวลานกว่าคดีจะเสร็จเด็ดขาด⁷⁷ รวมถึงให้มีอำนาจ ร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการใดในกระบวนการพิจารณาที่พนักงานอัยการ เห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีเสียหายได้ด้วย⁷⁸ ทั้งนี้ เพื่อกำกับดูแลคดีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้อง

5. การกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการฟ้องเท็จ เบิกความเท็จ นำสืบหรือแสดง พยานหลักฐานอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดี ฯลฯ เพื่อให้เอกชนเกรงกลัวไม่กล้านำกระบวนการ ฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง⁷⁹

2.3.3.2 การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยเจ้าพนักงาน

การดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัด ระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่าง รวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อ ตอบสนองความต้องการของประชาชน เป็นภาระกิจสำคัญของรัฐ ดังนั้น การดำเนินคดีตั้งแต่ชั้น สืบสวนสอบสวน ฟ้องร้อง พิจารณาชำระคดี ไปจนถึงการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา จึง ต้องคำนึงถึงเป้าหมายดังกล่าวเป็นสำคัญ โดยในส่วนมาตรการควบคุมการดำเนินคดีของเจ้า พนักงานนั้นมีหลักการสำคัญว่า การดำเนินการใดๆ ของเจ้าพนักงานต้องเป็น ไปตามลำดับ

⁷⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

⁷⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

⁷⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32

⁷⁹ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175, 177, 180

กระบวนการตามกฎหมายหรือโดยดุลพินิจภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลกำกับไว้ ดังนี้

1. การสืบสวนสอบสวนถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ถูกกล่าวหาฟ้องร้องโดยไม่มีหลักฐานตามสมควรว่าได้กระทำความผิด และกฎหมายได้กำหนดกรอบควบคุมให้การใช้อำนาจสืบสวนสอบสวนของเจ้าพนักงานอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ทั้งในส่วนการให้ความดูแลสิทธิผู้ถูกกล่าวหา ไม่ว่าจะเป็นการรับรองสิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมหรือตรวจค้น โดยไม่มีเหตุอันสมควร การค้นหรือจับกุมจะทำได้หากไม่มีหมายศาลเว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิที่จะถูกควบคุมตัวเท่าที่จำเป็น สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวเป็นหลักเว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิที่จะให้การโดยสมัครใจ สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านทนายความทั้งในชั้นสอบสวนและดำเนินคดี⁸⁰ สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความและให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำตน สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควรและได้รับการรักษาพยาบาลโดยรวดเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย สิทธิที่จะได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และเป็นธรรม และที่สำคัญคือ สิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องหาต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ รวมถึงมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนความเสียหายจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ส่วนการคุ้มครองผู้เสียหายกฎหมายได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินการของเจ้าพนักงาน เช่น การรับรองสิทธิในการร้องทุกข์กล่าวโทษเพื่อบังคับให้เจ้าพนักงานเริ่มคดี การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถนำเสนอพยานหลักฐานต่อเจ้าพนักงานเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีอย่างเต็มที่ รวมถึงการให้ความคุ้มครองเมื่อผู้เสียหายต้องเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรม เช่น มาตรการคุ้มครองในการชี้ตัวผู้ต้องหา การสอบสวน หรือการสืบพยาน เป็นต้น

2. การให้พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานและเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งใดๆ อันมีผลทางคดี (Law Adjudication) เพื่อถ่วงดุลองบรรดาหลักฐานต่างๆ อีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อทำการสอบสวนเสร็จแล้วพนักงานสอบสวนจะส่งฟ้องสำนวนความทั้งหมดพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการให้เป็นผู้พิจารณาฟ้องร้องคดี ทั้งนี้ การวินิจฉัยว่า ควรฟ้องผู้ต้องหาเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาลหรือไม่ยังต้องเป็นไปตามกรอบการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานอัยการสูงสุด ฯลฯ ด้วย

⁸⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1, 173

3. การควบคุมตรวจสอบในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีที่หากเป็นคดีในกรุงเทพมหานครต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือถ้าเป็นคดีในจังหวัดอื่น ให้เสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งถ้าบุคคลดังกล่าวไม่เห็นด้วยต้องส่งสำนวนพร้อมความเห็นให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด ทั้งนี้ ตามมาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4. การให้เจ้าพนักงานแจ้งคำสั่งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบเมื่อดำเนินคดีจนครบกระบวนการแล้วมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี และบุคคลดังกล่าวยังมีสิทธิที่จะขอให้เจ้าพนักงานสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นในการสั่งคดีให้ตนทราบด้วย ซึ่งหากผู้เสียหายไม่เห็นด้วยก็สามารถยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลด้วยตนเองได้ ขณะเดียวกันกฎหมายยังได้ห้ามมิให้เจ้าพนักงานทำการสอบสวนในความผิดเรื่องเดียวกันอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้ ทั้งนี้ก็เพื่อคุ้มครองฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้ถูกดำเนินคดีนั้นซ้ำอีก

5. การให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ยื่นฟ้องได้หากเห็นสมควร แม้ว่าการฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะผ่านกระบวนการสอบสวนซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพอย่างหนึ่งมาแล้วก็ตาม

6. การตรวจสอบถ่วงดุลในกรณีที่พนักงานอัยการดำเนินคดีไปในทางจำหน่ายสิทธิ เช่น การถอนฟ้อง ไม่ยื่นอุทธรณ์ ถอนอุทธรณ์ ไม่ยื่นฎีกา หรือถอนฎีกา ที่จะต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าพนักงานตามมาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังเช่นกรณีสั่งไม่ฟ้องเสียก่อน ทั้งการถอนฟ้องของพนักงานอัยการ ในความผิดต่อแผ่นดินยังไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ ขณะที่การถอนฟ้องในคดีความผิดต่อส่วนตัวหากไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหายก็ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องอีกเช่นกัน

7. การให้ผู้เสียหายสามารถขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องได้ก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มเติมในสิ่งที่พนักงานอัยการบกพร่อง กำกับกับการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ตลอดจนใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาเพื่อตรวจสอบคัดค้านคำพิพากษาของศาล

8. การให้พนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้ในคดีความผิดอาญาบางฐาน หรือในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องคดีอาญาต่างๆ ไปที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องยังให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอัน

เนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลและรัฐอาจจัดหา
 ทนายความให้ด้วย

นอกจากนี้ในส่วนเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญายังมีมาตรการและ
 วิธีการควบคุมทางองค์กรอีกชั้นหนึ่ง เช่นว่าองค์กรตำรวจซึ่งเป็นองค์กรหลักในการใช้อำนาจ
 สืบสวนสอบสวนจะมีการควบคุมอยู่ 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ⁸¹ มาตรการควบคุมภายใน (Internal Control)
 ซึ่งเป็นการควบคุมตามสายงานการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ
 ภายในองค์กรตำรวจเอง ส่วนที่สองเป็นมาตรการควบคุมภายนอก (External Control) ที่ควบคุมโดย
 องค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดีตามช่องทางที่กฎหมายกำหนดไว้
 เช่น องค์กรตุลาการ พนักงานอัยการ หรือทนายความ รวมทั้งบุคคลผู้เกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็น
 ขั้นตอนการจับ การค้น การควบคุมตัว การสอบสวน ฯลฯ ซึ่งหากปรากฏว่าเจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติ
 หน้าที่ตามกระบวนการที่ถูกต้องย่อมส่งผลให้การสอบสวนเป็นไปโดยมิชอบ และเจ้าพนักงานผู้นั้น
 อาจมีความรับผิดเป็นการส่วนตัว เช่นเดียวกับองค์กรอัยการเองที่มีมาตรการควบคุมการดำเนินคดี
 ของเจ้าพนักงาน โดยระเบียบข้อบังคับหรือวิธีปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาในลักษณะต่างๆ เช่น
 ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2528 ที่กำหนดขอบเขตและ
 แนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธี
 พิพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการอื่นๆ ที่มีผลเป็นการตรวจสอบการดำเนินคดีของ
 เจ้าพนักงาน โดยทางอ้อม เช่น การดำเนินการของฝ่ายนิติบัญญัติหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ
 ซึ่งมีอำนาจตรวจสอบฝ่ายบริหารที่มีองค์กรอัยการเป็นส่วนหนึ่ง หรือการตรวจสอบผ่านสื่อมวลชน
 เป็นต้น ขณะเดียวกันพนักงานอัยการเองก็ต้องรับผิดชอบต่อดุลพินิจในการดำเนินคดีของตนตาม
 สายงานการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นและระเบียบข้อบังคับของทางราชการเช่นเดียวกับตำรวจด้วย

---

⁸¹ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม,
 2544), หน้า 64.

2.3.4 สภาพปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

นับถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 70 ปี ที่ประเทศไทยได้พัฒนาให้เจ้าพนักงานของรัฐ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกันสังคมอื่น แต่ด้วยวัฒนธรรมการดำเนินคดีที่มีมาแต่เดิมและเหตุผลความจำเป็นบางประการในช่วงที่เปลี่ยนแปลงจึงได้คงให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ต่อไปควบคู่กับระบบการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งจากข้อมูลเอกสารที่ศึกษาพบว่า ระบบการดำเนินคดีดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสภาพปัญหาตามมาหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางได้ส่งผลกระทบต่อระบบการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษของรัฐ ตลอดจนระบบการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในคดีอาญามาก⁸² อีกทั้งการให้ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญาเองทำให้ผู้เสียหายต้องรับภาระในการจัดหาทนายความ แสวงหาพยานหลักฐาน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งในบางครั้งมีอย่างจำกัดจนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดีทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ นอกจากนี้การดำเนินคดีของผู้เสียหายมักจะคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้ถูกกล่าวหาและประโยชน์ทางสังคมน้อย แต่จะมุ่งหมายที่การแก้แค้นทดแทนและประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ รวมถึงการดำเนินคดีของผู้เสียหายจะมีลักษณะต่อสู้เป็นปฏิปักษ์กับจำเลย การตัดสินใจและการดำเนินการใดๆ ของผู้เสียหายขึ้นอยู่กับความรู้สึกผิดชอบส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมาย ระดับความโกรธแค้นหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ ส่งผลให้การดำเนินคดีอาจไม่ได้อยู่บนพื้นฐานแห่งพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่แท้จริงจึงมีโอกาสที่จะกระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนทั่วไปและผู้ถูกกล่าวหาได้มาก

นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายยังได้ก่อให้เกิดสภาพปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรวม เนื่องจากในคดีอาญาเมื่อศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแม้จะเป็นในชั้นใดส่วนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณาก็ตาม พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายอื่นแล้วแต่กรณีเป็นอันหมดสิทธิที่จะดำเนินคดีแก่ผู้ถูกฟ้องนั้นอีกต่อไป ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นปัญหามากหากศาลพิพากษายกฟ้องเพราะไม่มีพยานหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกฟ้องนั้นเป็นผู้กระทำความผิดต่างๆ ที่ในความเป็นจริงผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดเพียงแต่ขาดพยานหลักฐานมาแสดงยืนยันในชั้นศาล ดังเช่นสภาพปัญหากรณีคดีแพทย์หญิง ศุภมาส บัญญัติ ที่ เป็นข่าว

⁸² สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, “การฟ้องร้องคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีแพทย์หญิง ศุภมาส บัญญัติ”, ใน เอกสารวิชาการงานประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เค.พี.พรินติ้ง จำกัด, 2544), หน้า 172.

ทางสื่อต่างๆ และได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีกับ นายแพทย์วิสุทธิ บุญเกษมสันติ ผู้เป็นสามีในข้อหาความผิดฐานฆ่าแพทย์หญิงผศพร บุญเกษมสันติ โดยได้ตรองไว้ก่อน ข้อหาหน่วงเหนี่ยวกักขังข่มขืนใจให้กระทำการใดๆ และข้อหาซ่อนเร้นทำลายศพ แต่พนักงานอัยการเจ้าของคดีมีคำสั่งไม่ฟ้อง ทางผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมีความเห็นแย้งและได้ส่งเรื่องไปให้อัยการสูงสุดชี้ขาด ปรากฏว่าในระหว่างรอการวินิจฉัยของอัยการสูงสุด ฝ่ายผู้เสียหายโดยบิดาของแพทย์หญิงผศพรฯ ได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายแพทย์วิสุทธิฯ ในข้อหาความผิดเดียวกันต่อศาล ดังนี้จึงมีปัญหาข้อกฎหมายอยู่ว่า หากในชั้นได้สวนมูลฟ้องศาลวินิจฉัยว่า คดีไม่มีมูลและพิพากษายกฟ้อง หรือแม้จะประทับฟ้องไว้แต่พิพากษายกฟ้องในชั้นพิจารณา ย่อมส่งผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของพนักงานอัยการระงับไปแม้อัยการสูงสุดจะชี้ขาดให้ฟ้องคดีก็ตาม และแม้อัยการสูงสุดจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีและต่อมาปรากฏพยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาได้ รัฐก็ไม่อาจดำเนินคดีกับผู้ต้องหาคนดังกล่าวได้อีก⁸³ หรือในกรณีข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502 (ประชุมใหญ่) ที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่ได้ระบุเวลาและสถานที่ซึ่งจำเลยกระทำความผิดในคำฟ้อง เมื่อศาลสั่งให้แก้ไขแล้วผู้เสียหายไม่แก้ไขให้ถูกต้องศาลจึงพิพากษายกฟ้อง ศาลฎีกาถือว่า ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ฟ้องแล้วพนักงานอัยการจะฟ้องจำเลยในความผิดนั้นอีกไม่ได้ นอกจากนี้จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมยังพบสภาพปัญหาอื่นๆ อีกหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาการมีผู้ไม่สุจริตนำการฟ้องคดีไปใช้เพื่อประโยชน์ในทางที่มีชอบ เช่น ใช้การดำเนินคดีอาญาเป็นข้อต่อรองบีบบังคับปฏิบัติการชำระหนี้ทางแพ่ง หรือดำเนินคดีอาญาโดยมีมูลเหตุจงใจเพื่อกลั่นแกล้งผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย⁸⁴ หรือฟ้องบุคคลผู้บริสุทธิ์รวมมาด้วยเพื่อประโยชน์แก่รูปคดีของตน รวมถึงการดำเนินคดีโดยรู้กันกับผู้กระทำความผิดเพื่อให้ศาลยกฟ้องไม่อาจนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้หรือให้ผู้กระทำความผิดรับโทษสถานเบาจนเกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายต้องห้ามดำเนินคดีนั้นซ้ำอีก^{85 86} นอกจากนี้การดำเนินคดีของผู้เสียหายยังมักจะปรากฏให้เห็นว่าขาดประสิทธิภาพเพราะการดำเนินคดีขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของทนายความที่จัดหา กำลังทุนทรัพย์ค่าใช้จ่ายในการ

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 158 - 159.

⁸⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1007/2524, 2120/2522

⁸⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกข้อสังเกตของศาลและอัยการเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, (ม.ป.ป.) (อัคราเนา)

⁸⁶ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 377-33/14”, 20 กันยายน 2514 (อัคราเนา)

อัยการสามารถทราบเรื่องราว รวมถึงไม่มีมาตรการในการตรวจสอบรายละเอียดข้อเท็จจริงของมูลคดีข่มขู่ทำให้เข้าพนักงาน ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการเข้าร่วมดำเนินคดี เมื่อเกิดกรณีคดีอาญาเสียไป พนักงานอัยการก็ไม่อาจแก้ไขเยียวยาได้ ส่วนการเอาผิดทางอาญากับเอกชนที่ดำเนินคดีโดยมิชอบนั้นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการถูกดำเนินคดียังมีภาระต้องพิสูจน์ความผิดชั้นหนึ่งและเอกชนที่ดำเนินคดีโดยมิชอบมักจะหาช่องทางหลบเลี่ยงความรับผิดชอบไว้ล่วงหน้าเสมอจึงยากแก่การเอาผิดด้วยสภาพการเหล่านี้ข้อปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายของไทยจึงมักจะเป็นประเด็นที่ได้รับการหยิบยกหรือศึกษาค้นคว้าจากผู้ทรงความรู้อยู่เสมอ

2.3.5 ข้อเสนอแนะทางวิชาการเกี่ยวกับปัญหาการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมพบว่า ความเห็นทางวิชาการของไทยเกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ในช่วงแรกๆ ที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสมัยนั้นได้อธิบายไว้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติวิธีการที่จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งวิธีการดังกล่าวต้องเป็นไปโดยเที่ยงธรรมแก่ทุกฝ่าย ผู้ไม่ผิดก็ไม่ฟ้อง ผู้ผิดก็ฟ้องร้องให้ได้รับผลตามโทษานุโทษไป⁹⁰ อันแสดงให้เห็นถึงมุมมองว่า การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องส่วนรวมที่ต้องคำนึงถึงสิทธิของบุคคลทุกฝ่ายตั้งแต่ขั้นฟ้องร้องคดี และท่านยังอธิบายต่อไปว่า รายละเอียดแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศนั้นย่อมผิดแผกกันบ้างตามสภาพของประเทศและลักษณะของชนชาตินั้นๆ แต่หลักข่มขู่อยู่เป็นอย่างเดียวกัน⁹¹ แต่อย่างไรก็ดีด้วยสภาพความจำเป็นทางสังคมในช่วงนั้นท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ จึงยังเห็นว่า กฎหมายฉบับนี้ได้วางบทบัญญัติไว้อย่างดีที่สุดที่ความคิดของคนในสมัยนี้เห็นว่าจะได้ในประการที่จะให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยเรียบร้อยรวดเร็วและเที่ยงตรงแล้ว⁹² ในช่วงต่อมาท่านอาจารย์หยุด แสงอุทัย ผู้เขียนตำรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกท่านหนึ่งได้แสดงความเห็นไว้อีกว่า ผู้ฟ้องคดีอาญานั้นตามหลักต้องเป็นพนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นของรัฐทั้งนี้เพราะการกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำความผิดต่อสาธารณชนเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยของประเทศ ส่วนการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้เองในความคิดบางความคิดเป็นข้อยกเว้นซึ่งกฎหมายประเทศต่างๆ

⁹⁰ สัญญา ธรรมศักดิ์ และประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 2.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

บัญญัติไว้ไม่เหมือนกันแต่น้อยกว่ากฎหมายไทยมาก การที่ประเทศไทยยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้มากอาจทำให้เสียความยุติธรรมได้ เช่น การฟ้องคดีในระยะที่ยังสืบหาพยานหลักฐานได้ไม่เพียงพอ⁹³ เช่นเดียวกับคำราชของท่านอาจารย์คณิง ภาไชย ในสมัยต่อมาที่มองว่า การกระทำความผิดทางอาญาตามหลักกฎหมายทั่วไปถือว่าเป็นการกระทำความผิดต่อความสงบสุขของรัฐ การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดจึงต้องเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของรัฐ⁹⁴ อันเป็นการยืนยันว่าแนวคิดทางวิชาการไทยได้มองการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องส่วนรวมที่รัฐต้องเป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินคดี

ต่อมาเมื่อได้มีการศึกษาวิชากฎหมายกันอย่างกว้างขวางจึงได้ปรากฏมีผู้ศึกษาวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการให้ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญากันแพร่หลายโดยปรากฏข้อสรุปเสนอแนะที่น่าสนใจ เช่น กิติติ บุศยพลากร⁹⁵ เห็นว่าการให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญายังเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสังคมไทย ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นองค์การตรวจสอบการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานรัฐ ขณะที่ อารยา เกษมทรัพย์⁹⁶ มองว่าปัจจุบันกระบวนการดำเนินคดีของรัฐได้รับการพัฒนามากขึ้นการดำเนินการของเจ้าพนักงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรการกักกรองตรวจสอบตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง การให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่การจะตัดอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิมและฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของประชาชนอาจทำให้เกิดการโต้แย้งไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งการตัดอำนาจดังกล่าวแม้จะเป็นประโยชน์ในแง่การจัดผลเสียที่เกิดจากการดำเนินคดีของผู้เสียหายแต่ก็เป็นการตัดมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายที่มีอยู่ตามกฎหมายออกไป นอกจากนี้ในที่ประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2544 ยังได้หยิบยกปัญหาการฟ้องคดีอาญาขึ้นเสวนาด้วย โดยคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภาวินิจฉัยแห่งชาติ เห็นว่า การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้

⁹³ หยุด แสงอุทัย, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507), หน้า 12.

⁹⁴ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 17.

⁹⁵ กิติติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 148.

⁹⁶ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง”, หน้า 86-87.

อย่างกว้างขวางในทุกกรณีได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษอันอาจทำความเสียหายแก่รัฐ ตลอดจนระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาด้วย”

ผู้ศึกษาปัญหาแต่ละท่านได้นำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้หลายประการ เป็นต้นว่า ในปัญหาว่าใครเป็นผู้เสียหายที่สามารถฟ้องคดีอาญาได้ ซึ่งแนวบรรทัดฐานศาลฎีกาได้วางไว้ว่าต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยและต้องได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญานั้น กิติ นุศยพลากร⁹⁷ ได้เสนอเพิ่มเติมว่า การพิจารณาว่าใครเป็นผู้เสียหายต้องอาศัยบทบัญญัติกฎหมายหลายเรื่องประกอบกันทั้งส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำและส่วนที่เกี่ยวกับความเสียหายที่ได้รับ ขณะที่ออลงกรณ์ กลิ่นหอม⁹⁸ ได้เสนอให้นำหลักคิดเรื่องคุณธรรมทางกฎหมายและหลักคิดเรื่องส่วนได้เสียของสังคมมาพิจารณาประกอบการวินิจฉัยว่าใครเป็นผู้เสียหาย โดยหลักคุณธรรมทางกฎหมายนี้ ศ.ดร.คณิต ฒ นคร ได้เสนอและอธิบายไว้ว่าเป็นสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองและเป็นสภาพที่พึงปรารถนาที่กฎหมายต้องการประกันจากการล่วงละเมิด ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายนี้แฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิดอาญาแต่ละฐาน ในทางตำราเยอรมันเรียกว่า “Rechtsgut” โดยแบ่งเป็นคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคล (Individualrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของร่างกาย เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ เป็นต้น และคุณธรรมทางกฎหมายส่วนรวม (Universalrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของการจราจร ความลับของประเทศ เป็นต้น¹⁰⁰ การนำหลักคิดดังกล่าวมาพิจารณาเรื่องผู้เสียหายจะทำให้มีหลักเกณฑ์ที่ทราบได้ว่าเรื่องใดที่เป็นเรื่องส่วนรวมที่เอกชนไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้ หรือเรื่องใดเป็นเรื่องของเอกชนและเอกชนคนใดที่มีสิทธิอ้างตนเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้¹⁰¹ ซึ่งการให้เฉพาะบุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดฟ้องคดีได้จะเป็นการช่วยถ่วงดุลไม่ให้การฟ้องคดีเป็นไปด้วยวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือไปจากเพื่อให้ได้รับความยุติธรรมทางอาญา ส่วนหลักคิดเรื่องส่วนได้เสียของสังคม นคร

⁹⁷ สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, “การฟ้องร้องคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีแพทยหญิงผัดพร บุญเกษมสันติ”, ใน เอกสารวิชาการงานประมุขนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2, หน้า 172.

⁹⁸ กิติ นุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 148.

⁹⁹ ออลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน”, หน้า 96.

¹⁰⁰ คณิต ฒ นคร, “คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา”, วารสารอัยการ 3, 12 (ธันวาคม 2523) : 55-61.

¹⁰¹ คณิต ฒ นคร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, วารสารอัยการ 1, 1 (มกราคม 2521) : 48-51.

ผกามาศ¹⁰² ได้วิเคราะห์ว่าการคุ้มครองส่วนได้เสียของสังคมสมควรเป็นเรื่องของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐ การปล่อยให้เอกชนฟ้องร้องคดีดังกล่าวโดยลำพังย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม เช่นเดียวกับ อุคม รัฐมฤต ที่ได้ให้ความเห็นสอดคล้องในเรื่องหลักคิดเรื่องส่วนได้เสียของสังคมนี้ด้วยว่า “ความผิดอาญาบางประเภทอาจก่อความเดือดร้อนเสียหายอย่างมากให้แก่ผู้ถูกระทำแต่สาธารณชนทั่วไปเกือบจะรู้สึกถึงผลของการกระทำผิดนั้นเลย ได้แก่ ความผิดต่อส่วนตัว การฟ้องคดีอาญาประเภทนี้จึงควรขึ้นอยู่กับเอกชนผู้เสียหายเป็นหลัก ในทางตรงข้ามหากเกิดการกระทำผิดร้ายแรงซึ่งส่วนได้เสียของสังคมอยู่ในฐานะที่สูงกว่า ได้แก่ ความผิดอาญาแผ่นดิน สิทธิในการฟ้องสมควรอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐเป็นหลัก”¹⁰³ แต่อย่างไรก็ดี แม้จะกำหนดให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะในความผิดส่วนตัวก็ยังไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้เสียหายที่ฟ้องคดีอาญาจะไม่ทิ้งฟ้องหรือถอนฟ้องในคดีความผิดที่ตนมีอำนาจฟ้อง จนอาจทำให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อีกทั้งคดีความผิดอันยอมความได้ในบางเรื่องมีผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ด้วยเพราะการแบ่งแยกระหว่างคดีความผิดอาญาแผ่นดินกับความผิดอันยอมความได้ในประเทศไทยนั้น ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจน¹⁰⁴ แนวทางดังกล่าวจึงเพียงแต่ลดความเสียหายลงได้ในระดับหนึ่งเท่านั้นเนื่องจากเอกชนไม่อาจทำให้คดีอาญาแผ่นดินที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงเสียไป

ด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขระบบการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย นั้น กิติ นุศยพลากร¹⁰⁵ ได้เสนอให้กำหนดกฎหมายบางประการมาควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายเพิ่มขึ้นดังเช่นคดีอาญาแผ่นดินไม่ควรให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องร้องโดยอิสระควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในทำนองว่า เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลแล้วให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องแก่พนักงานอัยการเพื่อเข้าร่วมในการดำเนินคดีโดยไม่ต้องทำการสอบสวน รวมถึงให้มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องของผู้เสียหายได้ และถ้าศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้วตั้งว่าคดีไม่มีมูลไม่ตัด

¹⁰² นคร ผกามาศ, “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน(แง่คิดจากคำพิพากษาฎีกา)”, วารสารอัยการ 1.7 (กรกฎาคม 2521) : 18-19.

¹⁰³ อุคม รัฐมฤต, “การฟ้องคดีอาญา”, ใน รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 490.

¹⁰⁴ นพรัตน์ อักษร, “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”, หน้า 11.

¹⁰⁵ กิติ นุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 148-149.

อำนาจของพนักงานอัยการที่จะฟ้องใหม่เมื่อได้ทำการสอบสวนความผิดนั้น ขณะที่ อารยา เกษมทรัพย์¹⁰⁶ เห็นว่าควรตัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีออกไป ส่วน นคร ผกามาศ¹⁰⁷ ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา 2 แนวทาง โดยแนวทางแรกให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) ในทำนองว่า “ในคดีความผิดอาญาแผ่นดินเมื่อผู้เสียหายยื่นฟ้องต่อศาลโดยลำพัง หากศาลพิพากษายกฟ้องไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องใหม่ภายในอายุความหรือดำเนินการอย่างอื่นตามที่กฎหมายกำหนด” แต่การแก้ไขเช่นนี้อาจขัดต่อหลักกฎหมายที่ว่ากระทำความผิดครั้งเดียวควรจะได้ชำระคดีกันเพียงครั้งเดียว (ne bis in idem) ส่วนแนวทางที่สองนั้นให้เฉพาะพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ในทำนองว่า “ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้แก่ (1) พนักงานอัยการ (2) ผู้เสียหาย เฉพาะคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้” ขณะที่ในที่ประชุมนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2 คณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ ได้เสนอให้ปรับปรุงการฟ้องร้องคดีอาญาในลักษณะจำกัดอำนาจฟ้องคดีของผู้เสียหายดังนี้¹⁰⁸

1. ในคดีความผิดส่วนตัวโดยแท้ ที่มีผลกระทบเฉพาะเอกชนผู้เสียหายควรให้ผู้เสียหายเท่านั้นมีสิทธิฟ้องคดีอาญา โดยสร้างมาตรการรองรับการฟ้องร้องคดีของผู้เสียหายไว้ เช่น การจัดให้มีสำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน และยังคงสิทธิในการร้องทุกข์ของผู้เสียหายไว้ แต่ถ้าในเรื่องใดที่ผู้เสียหายร้องทุกข์แล้วได้ยื่นฟ้องคดีด้วยก็ให้ศาลแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ และถ้าพนักงานอัยการเห็นควรเข้าดำเนินคดีดังกล่าวก็ให้สิทธิฟ้องคดีของผู้เสียหายระงับไป

¹⁰⁶ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง”, หน้า 87.

¹⁰⁷ นคร ผกามาศ, “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน(แง่คิดจากคำพิพากษาฎีกา)”, วารสารอัยการ 1.7, หน้า 22.

¹⁰⁸ สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, “การฟ้องร้องคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีแพทยหญิงผัดพร บุญเกษมสันติ”, ใน เอกสารวิชาการงานประมุขนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2, หน้า 173-174.

2. ในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อรัฐ ให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้ ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีให้ปรับปรุงแนวปฏิบัติในการยื่นฟ้องให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงมากขึ้นทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นรายละเอียดแห่งคดีและพฤติการณ์ที่อาจเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตของผู้เสียหาย รวมทั้งให้ศาลแจ้งให้พนักงานอัยการทราบและถ้าพนักงานอัยการเข้าดำเนินคดีดังกล่าวให้สิทธิฟ้องคดีของผู้เสียหายระงับไป

3. ในคดีความผิดต่อแผ่นดิน โดยแท้ ให้ถือเป็นภาระกิจหลักของพนักงานอัยการไม่ให้เอกชนผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีประเภทนี้

4. ในคดีความผิดต่อแผ่นดินที่มีผู้เสียหายเป็นพิเศษ โดยหลักให้พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิในการฟ้อง แต่ก็ไม่ได้ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเองแต่หากพนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้วต้องยึดสำนวนของพนักงานอัยการเป็นหลัก

นอกจากนี้ ผู้ที่ศึกษาปัญหาดังกล่าวยังได้เสนอมาตรการที่จะนำมาเสริมการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายหลายประการ เช่น กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้เสียหายวางหลักทรัพย์เพื่อประกันความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาและเมื่อคดีถึงที่สุดศาลพิพากษายกฟ้องผู้เสียหายให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เสียหายจ่ายค่าเสียหายได้ด้วย¹⁰⁹ หรือในคดีใดที่เจ้าพนักงานมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องหากเอกชนผู้เสียหายต้องการฟ้องให้ผู้เสียหายมีสิทธิขอให้ศาลเรียกสำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่างๆ จากพนักงานอัยการมาประกอบการพิจารณาของศาล และในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อรัฐหรือคดีความผิดต่อแผ่นดินที่มีผู้เสียหายเป็นพิเศษที่พนักงานอัยการได้ฟ้องแม้ผู้เสียหายจะไม่ได้เข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีก็ให้มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้หากพนักงานอัยการไม่อุทธรณ์ฎีกา หรือให้ศาลนำระบบไต่สวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 171 มาใช้ในการไต่สวนมูลฟ้องคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์อย่างแท้จริง¹¹⁰ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอให้จำกัดระยะเวลาการถอนฟ้องของผู้เสียหายให้กระทำได้ในระยะใดๆ ก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้น รวมถึงกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้โดยไม่ยกเว้นแม้ในคดีความผิดต่อส่วนตัว¹¹¹ ขณะที่การดำเนินคดีของฝ่ายเจ้าพนักงานก็มีข้อเสนอให้เพิ่มเติมมาตรการที่

¹⁰⁹ กิติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 150.

¹¹⁰ สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, “การฟ้องร้องคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีแพทยหญิงผัดพร บุญเกษมสันติ”, ใน เอกสารวิชาการงานประมุขนิติศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 2, หน้า 174.

¹¹¹ นพรัตน์ อักษร, “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”, หน้า 121.

เหมาะสมในการควบคุมการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานด้วย เช่นว่าสร้างมาตรการให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรวจสอบการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานได้โดยกำหนดให้รัฐมนตรีที่รับผิดชอบร่วมรับทราบการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานเพื่อรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ หรือควรปรับปรุงระเบียบปฏิบัติในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานให้มีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกธรรมชาติให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย¹¹² เป็นต้น

โดยสรุปแล้วแนวคิดของนักวิชาการของไทยมองการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องส่วนรวมที่รัฐต้องมีบทบาทในการดำเนินการ ขณะที่ผู้ศึกษาวิจัยปัญหาอำนาจฟ้องคดีอาญาส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางดังเช่นในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดเสียดังกระบวนการยุติธรรมอาญาโดยรวม มาตรการที่ใช้ควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาปัญหาแต่ละฝ่ายจึงได้พยายามแนวทางในการแก้ไข โดยส่วนใหญ่จะเสนอแนะในลักษณะให้จำกัดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายลง และมีบางท่านได้เสนอให้ยกเลิกอำนาจฟ้องคดีในบางส่วน นอกจากนี้ผู้ศึกษาปัญหาแต่ละท่านยังได้เสนอให้เพิ่มมาตรการเพื่อควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายขึ้น

---

¹¹² อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง”, หน้า 88-89.

2.4 การฟ้องร้องและมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ

ระบบการดำเนินคดีอาญานอกจากการต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และสภาพสังคมแล้วยังต้องคำนึงถึงหลักการเหตุผลที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักสากล อันเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารูปแบบการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรดำเนินคดีอาญาของไทย โดยเฉพาะในประเด็นการให้อำนาจฟ้องร้องและมาตรการตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินคดีอาญา โดยเลือกศึกษาที่ระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศอื่นๆ ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยเองก็เป็นที่ยอมรับกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศเหล่านี้ในอดีตอยู่หลายส่วน

2.4.1 ประเทศฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสถือเป็นประเทศแม่บทของระบบประมวลกฎหมายประเทศหนึ่งซึ่งมีระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยรัฐอย่างเคร่งครัด การฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐ โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจในนามสังคม¹¹³ ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจเท่านั้น โดยในคดีความผิดประเภทที่มีความร้ายแรงกฎหมายจะกำหนดให้พนักงานอัยการต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction) ให้เป็นผู้ทำการสอบสวนอีกด้วย เมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วพนักงานอัยการจะเป็นผู้พิจารณาสำนวนการสอบสวนและเป็นผู้ใช้ดุลพินิจว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ กล่าวคือ อัยการฝรั่งเศสจะฟ้องคดีก็ต่อเมื่อเห็นสมควรและเป็นประโยชน์ต่อสังคม หากอัยการเห็นว่า ผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือผลประโยชน์ของสังคมถูกระทบกระเทือนเพียงเล็กน้อย หรือเห็นว่าผู้ต้องหากระทำไปโดยมีเหตุผลอันสมควร หรือการฟ้องคดีจะทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมมากกว่าที่จะทำประโยชน์ พนักงานอัยการก็อาจสั่งไม่ฟ้องคดีได้¹¹⁴ อย่างไรก็ตามแม้ผู้เสียหายในระบบของฝรั่งเศสจะฟ้องคดีอาญาเองไม่ได้แต่ผู้เสียหายอาจใช้วิธีการทางอ้อมเพื่อบังคับให้พนักงาน

¹¹³ โกเมน ภัทรภิมข์, “อัยการฝรั่งเศส”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร : ชูติมาการพิมพ์, 2533), หน้า 29.

¹¹⁴ โกเมน ภัทรภิมข์, “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส”, อัยการนิเทศ 32 (2514) : 172.

อัยการต้องดำเนินคดีอาญาได้โดยการเป็น โจทก์ยื่นฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายที่เกิดเนื่องจากความผิดอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพราะการพิจารณาคดีแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้มีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน¹¹⁵ โดยผู้เสียหายที่ใช้สิทธิเช่นนี้จะต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด และหากการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือโดยประมาณก็มีโทษทางอาญาคด้วย¹¹⁶ ส่วนขอบเขตการเป็นผู้เสียหายของฝรั่งเศสนั้นแตกต่างจากไทยอยู่พอสมควร กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัวและโดยตรงจากการกระทำความผิดแต่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย¹¹⁷ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่ถือว่าการกระทำความผิดกระทบกระเทือนความสงบสุขของสังคม รัฐจึงมีหน้าที่ต้องเข้าไปจัดการเรื่องราวให้เรียบร้อยโดยไม่คำนึงว่าการกระทำผิดนั้นผู้เสียหายจะมีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้ในปัจจุบันขอบเขตผู้เสียหายในฝรั่งเศสยังขยายวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับการรวมตัวกันของเอกชนในรูปของสหภาพหรือสมาคมให้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เสียหาย โดยการเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญาได้¹¹⁸ ทั้งนี้ การเข้ามาของสหภาพหรือสมาคมจะไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายซึ่งสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของตนเองได้อยู่แล้ว และในบางกรณีที่สหภาพหรือสมาคมเหล่านั้นจะเข้ามาในคดีได้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายเสียก่อนด้วย¹¹⁹ พัฒนาการระบบการดำเนินคดีอาญาในฝรั่งเศสจึงมีแนวโน้มที่จะเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานได้มากขึ้น ในลักษณะที่ว่ารัฐต้องเข้ามาดูแลการดำเนินคดีทุกเรื่องแต่ขณะเดียวกันก็คุ้มครองให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างเต็มที่ ขณะที่การดำเนินคดีของอัยการฝรั่งเศสจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม กล่าวคือ อัยการฝรั่งเศสอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งจึงจะเห็นได้จากการที่คณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Le Conseil d'Etat) ได้วางหลักไว้ว่า อธิบดีอัยการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐมนตรีในกรณีที่มีคำสั่งให้ฟ้อง แต่รัฐมนตรีจะสั่งให้อธิบดีอัยการ

¹¹⁵ โกลเมน ภัทรภริมย์, “อัยการฝรั่งเศส”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, หน้า 23.

¹¹⁶ กิติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 16.

¹¹⁷ อุทัย อาทิวา, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, บทบัญญัติ 61.1 หน้า 8.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

ไม่ฟ้องคดีไม่ได้¹²⁰ ซึ่งหากการดำเนินคดีที่สำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดความบกพร่อง ฝ่ายนิติบัญญัติ อาจลงมติไม่ไว้วางใจให้รัฐมนตรีผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้

2.4.2 ประเทศเยอรมัน

การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันยึดหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา แต่ได้ผ่อนคลายเป็นเอกชนผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้ในคดีบางประเภท โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้กำหนดให้การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันภายใต้การรับผิดชอบของพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด ทั้งที่เป็นผลร้ายและผลดีต่อผู้ต้องหา ตลอดจนพฤติการณ์แวดล้อมที่มีผลต่อการกำหนดโทษ โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลือรวบรวมพยานหลักฐาน ถ้าสอบสวนแล้วได้ทราบหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นอัยการเยอรมันจะต้องยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ทั้งนี้ ตามหลักการดำเนินคดีตามกฎหมาย¹²¹ เว้นแต่ในบางกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีได้ แม้จะปรากฏพยานหลักฐานว่าได้มีการกระทำความผิด ดังที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 153 ถึงมาตรา 154 E เช่น ในกรณีความผิดเล็กน้อยและการดำเนินคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือเป็นความผิดที่ได้กระทำในต่างประเทศ หรือที่คนต่างด้าวกระทำความผิดในเรือหรืออากาศยานต่างประเทศแม้จะกระทำความผิดเรือหรืออากาศยานนั้นจะอยู่ในประเทศ เป็นต้น แต่คดีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องเพราะเหตุดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาในสำนักงานอัยการนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้การที่พนักงานอัยการจะยุติคดีด้วยมาตรการบางอย่างกฎหมายยังบังคับให้พนักงานอัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลด้วย เช่น การชะลอฟ้องในคดีความผิดอาญาโทษปานกลางไว้ชั่วคราวโดยมีเงื่อนไข และไม่ว่าพนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องหรือยุติการสอบสวนคดีเพราะเหตุใดๆ พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ และผู้ร้องทุกข์ที่เป็นผู้เสียหายอาจยื่นอุทธรณ์ต่ออธิบดีอัยการแห่งสหพันธรัฐหรืออธิบดีอัยการแห่งมลรัฐ

¹²⁰อมร จันทรสมบูรณ์, “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในขบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวบรวมความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, หน้า 178.

¹²¹คณิต ณ นคร, “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวบรวมความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, หน้า 79-80.

ได้ตามแต่กรณี หากหัวหน้าอัยการดังกล่าวไม่เห็นด้วยกับอัยการเจ้าของคดีก็สามารถสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป แต่หากหัวหน้าอัยการยังวินิจฉัยยื่นตามอัยการเจ้าของคดีและผู้เสียหายนั้นไม่เห็นด้วยก็สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลตรวจสอบคำวินิจฉัยนั้นได้อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องนั้นฝ่ายผู้เสียหายเองสามารถขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้ด้วย โดยหลักการนี้ถือเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีความผิดที่ผู้เสียหายไม่มีอำนาจยื่นฟ้องประการหนึ่ง¹²²

ส่วนคดีความผิดที่ผู้เสียหายฟ้องเองได้ คือ ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 374 ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเอกชนเป็นส่วนตัวอยู่อย่างมากและมีโทษสถานเบา เช่น ความผิดอาชญาฐานบุกรุก คูหมีนหรือหมีนประมาท เปิดจดหมายผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ขู่เข็ญผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์ และความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน เครื่องหมายทางการค้า ลิขสิทธิ์ ซึ่งความผิดเหล่านี้พนักงานอัยการอาจเป็นผู้ฟ้องคดีก็ได้ถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ฟ้องเองแล้วอัยการก็ไม่จำเป็นต้องเข้ามาในคดี เว้นแต่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นต้องให้พนักงานอัยการเข้ามาหรือพนักงานอัยการเห็นสมควรเข้ามาเอง แต่อย่างไรก็ดีผู้เสียหายจะใช้สิทธิฟ้องคดีเหล่านั้นได้ต่อเมื่อผ่านกระบวนการประนีประนอมยอมความคดีต่อหน้าผู้แทนกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับแต่งตั้งและกระบวนการดังกล่าวไม่สำเร็จเสียก่อน ผู้เสียหายจึงจะได้รับใบรับรองอนุญาตให้ฟ้องคดีได้¹²³ ทั้งนี้ในการยื่นฟ้องคดีผู้เสียหายยังต้องวางหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียมซึ่งอาจทำให้จำเลยเสียหายด้วย

2.4.3 ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น เอกชนหรือผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีอาญาเองได้ การสอบสวน ฟ้องร้อง และการดำเนินคดีอาญาต่างๆ ถูกผูกขาดโดยรัฐทั้งสิ้น โดยถือหลักว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องที่รัฐจะต้องดำเนินการ ไม่ใช่เรื่องของเอกชนโดยส่วนตัว (The Concept of Monopolization of Prosecutions) โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความญี่ปุ่นได้ให้หลักประกันความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ของพนักงานอัยการ รวมถึงให้มีอำนาจสอบสวน มีดุลพินิจในการพิจารณาฟ้องร้อง และมีอำนาจควบคุมบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา กล่าวคือ เมื่อมีความผิด

¹²² กิติ นุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, หน้า 19.

¹²³ นพรัตน์ อักษร, “ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”, หน้า 90.

อาญาเกิดขึ้นกฎหมายญี่ปุ่นกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่ต้องทำการสอบสวน และในกรณี
 จำเป็นพนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจที่จะทำการสอบสวนด้วยตนเองก็ได้ ในขณะที่การฟ้องร้องคดี
 กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจที่จะไม่ฟ้องคดีก็ได้หากเห็นว่าการฟ้องคดีไม่จำเป็น¹²⁴
 แม้ข้อเท็จจริงจะเข้าองค์ประกอบความผิดและมีพยานหลักฐานเพียงพอต่อการฟ้องคดีก็ตาม แต่
 พนักงานอัยการจะต้องทำบันทึกคำสั่งไม่ฟ้อง พร้อมระบุสาระสำคัญของข้อเท็จจริงในคดีและ
 เหตุผลในการไม่ฟ้องเสนอให้ผู้บังคับบัญชาเพื่อให้ความเห็นชอบ อันเป็นการควบคุมการใช้
 ดุลพินิจและป้องกันการกระทำตามอำเภอใจ¹²⁵ โดยระบบงานอัยการของญี่ปุ่นผู้บังคับบัญชา
 สามารถดูแลและสั่งการโดยตรงต่อพนักงานอัยการผู้ได้บังคับบัญชา และโดยทั่วไปคำแนะนำของ
 ผู้บังคับบัญชาดังกล่าวจะได้รับการปฏิบัติตาม แม้ว่าในทางทฤษฎีพนักงานอัยการมีอำนาจที่จะปฏิ
 เสธหรือยืนยันตามความเห็นของตนได้ ทั้งหากเป็นคดีที่มีความสำคัญหรืออยู่ในความสนใจของ
 ประชาชนยังต้องผ่านการตรวจสอบจากอธิบดีอัยการด้วย¹²⁶ ขณะที่ฝ่ายผู้เสียหายหรือผู้ร้องทุกข์อาจ
 มีส่วนในการตรวจสอบคำสั่งของอัยการได้โดยการร้องขอให้ตรวจสอบการสั่งคดีของพนักงาน
 อัยการ โดยการไต่สวนการฟ้องคดี (Inquest of Prosecution) ซึ่งมีหน่วยงานไต่สวนเป็น
 คณะกรรมการอิสระที่เลือกโดยวิธีการจับฉลากจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในการ
 เลือกตั้งทั่วไป การไต่สวนนี้จะสอบสวนว่าการที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นเหมาะสมแล้ว
 หรือไม่ ซึ่งแม้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการอิสระนี้ไม่มีผลผูกมัดให้พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตาม
 แต่เมื่อพนักงานอัยการได้พิจารณาถึงคำวินิจฉัยดังกล่าวแล้วหากเห็นสมควรพนักงานอัยการอาจมี
 คำสั่งฟ้องคดีก็ได้ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีมาตรการเฉพาะสำหรับกรณีสั่งไม่ฟ้องในคดีความผิดบาง
 ประเภท เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการ ความผิดเกี่ยวกับ
 การใช้กำลังหรือการกระทำทารุณของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย (ประมวลกฎหมายวิธี
 พิจารณาความญี่ปุ่น มาตรา 193-196) ความผิดตามมาตรา 45 แห่งกฎหมายป้องกันการกระทำการ
 ล้มล้างรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1952 ซึ่งผู้ร้องทุกข์สามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้รับคดีดังกล่าวไว้
 พิจารณาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความญี่ปุ่น มาตรา 262 และศาลจะทำการไต่สวนเอง
 โดยพิจารณาเอกสารหลักฐาน คำให้การพยาน ที่อาจได้มาจากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา ถ้าศาล

¹²⁴ ศีระ บุญภินนท์, “อัยการญี่ปุ่น”, บทบัณฑิตย 54, 4 (ธันวาคม 2541) : 160.

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160-163.

¹²⁶ จูตาวดี ธรรมาเสถียร, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวเนื่องกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ”,
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531),
 หน้า 98-99.

พิจารณาแล้วเห็นสมควรฟ้องคดีดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งแต่งตั้งทนายความให้เป็นผู้ว่าคดีแทนพนักงานอัยการ¹²⁷ แม้ในความเป็นจริงมาตรการเหล่านี้มักจะไม่ได้ถูกนำมาใช้ แต่การมีมาตรการเช่นนี้ อยู่ที่ทำให้พนักงานอัยการใช้ความรอบคอบในการดำเนินคดีอาญามากขึ้นเพราะตระหนักดีว่าหากปรากฏความผิดพลาดจากการตรวจสอบโดยระบบใดระบบหนึ่งย่อมถูกวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากภายในองค์กรและสังคมภายนอก¹²⁸

2.4.4 ประเทศอังกฤษ

ในอดีตการนำตัวผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมาฟ้องร้องต่อศาลในประเทศอังกฤษถือเป็นหน้าที่โดยเฉพาะของผู้เสียหายและญาติ ไม่มีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐเข้าไปรับผิดชอบดำเนินการ ครั้นต่อมาได้มีชาวอเมริกันเข้ามาอาศัยปะปนอยู่กับชาวอังกฤษ ซึ่งชาวอเมริกันนี้มีจำนวนน้อยและเป็นชาวต่างถิ่น ไม่มีญาติอยู่ในอังกฤษ กษัตริย์อังกฤษในสมัยนั้นจึงเห็นถึงความจำเป็นที่ชาวอเมริกันควรจะได้รับ ความคุ้มครองจึงได้นำระบบความรับผิดชอบของสังคมร่วมกัน (System of communal responsibility) มาใช้สำหรับความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น¹²⁹ นับแต่นั้นมา ระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของอังกฤษจึงถือว่าประชาชนมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ แม้ต่อมาเมื่อได้มีการตั้งหน่วยงานราชการขึ้นมาทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา แต่หน่วยงานเหล่านั้นก็ยังคงดำเนินคดีอาญาใดๆ ดังเช่นเอกชนทั่วๆ ไปตามแนวคิดที่มีมาแต่ดั้งเดิม ไม่ได้แสดงถึงการใช้อำนาจรัฐที่เหนือเอกชนแต่อย่างใด จนกระทั่งกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 อังกฤษจึงได้เริ่มมีออกกฎหมายจำกัดการดำเนินคดีเอกชนและจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะขึ้นมา แต่ข้อจำกัดเหล่านั้นยังไม่กระทบกระเทือนต่อหลักทั่วไปซึ่งเป็นรากฐานว่าใครๆ ก็ฟ้องคดีอาญาได้

¹²⁷ พงศกร จันทรศัพพ์ และนารี ศันหาเสถียร, “ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่น การสอบสวนและฟ้องร้องคดี”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวบรวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, หน้า 108-109.

¹²⁸ ธง ลิ้มพิงกรรม, “บทบาทของอัยการในกระบวนการยุติธรรม : การใช้ดุลพินิจของอัยการในประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา”, ใน ธรรมะและกฎหมาย (พิมพ์แจกในงานพระกฐินราชทานกรมอัยการ ณ วัดราชบูรณะ วันที่ 9 พฤศจิกายน 2524), หน้า 114-116.

¹²⁹ สุณัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชวยวงศ์ จำกัด, มปป.), หน้า 13.

เพราะข้อจำกัดดังกล่าวเป็นเพียงข้อยกเว้น ที่ยกเว้นในคดีความผิดบางประเภทเท่านั้น¹³⁰ แนวคิดในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษในปัจจุบันจึงยังคงถือว่าประชาชนทุกคนสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ แต่อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติแล้วประชาชนจะไปร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ดำเนินคดีแทนการฟ้องร้องด้วยตนเอง เพราะการฟ้องคดีแต่ละครั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก จนมีผู้กล่าวว่าปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ราษฎรไม่ยอมมีส่วนร่วมในการฟ้องคดีอาญา¹³¹ ซึ่งองค์กรตำรวจนี้เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นในช่วงคริสตศวรรษที่ 19 เพื่อรับภาระหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาจากเอกชน¹³² โดยตำรวจจะมีหน้าที่ในการสอบสวนแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด จับกุมผู้กระทำความผิด รวมถึงฟ้องร้องดำเนินคดี และในการดำเนินคดีตำรวจอาจอ้างทนายความให้เป็นผู้ว่าความในศาลดังเช่นเอกชนทั่วไป ซึ่งการฟ้องคดีของตำรวจโดยทฤษฎีแล้วก็คือการฟ้องโดยเอกชนนั่นเอง (every police prosecution is in theory a private prosecution)¹³³ นอกจากนี้อังกฤษยังมีเจ้าพนักงานและองค์กรที่ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ ได้แก่ Attorney – General ซึ่งเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลที่อาจเรียกได้ว่าเป็นประมุขฝ่ายอัยการของอังกฤษ ทำหน้าที่ให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายแก่รัฐบาล ตลอดจนตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีในนามแผ่นดินและมี Director of Public Prosecution (D.P.P.) เป็นตำแหน่งข้าราชการประจำเสมือนอัยการ โดยมีองค์กรในการดำเนินคดีอาญา คือ Crown Prosecution service (CPS) ซึ่งองค์กรนี้มี D.P.P. เป็นผู้บังคับบัญชาขององค์กร ภายใต้การกำกับดูแลของ Attorney – General ที่รับผิดชอบในคณะรัฐมนตรี องค์กรและตำแหน่งเหล่านี้จะมีบทบาทในการกำกับดูแลการฟ้องร้องคดีอาญาของเอกชน ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินคดีในความผิดบางประเภท¹³⁴ กล่าวคือ ในคดีอาญาบางประเภทเอกชนจะฟ้องได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney – General เช่นคดีเปิดเผยความลับของทางราชการ หรือในคดีบางเรื่องที่เอกชนฟ้องแล้วหาก Attorney –

¹³⁰ อุทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสกอตต์แลนด์และอัยการอังกฤษ”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ, หน้า 48-49.

¹³¹ Sir Cyril Philips, The Royal Commission on Criminal Procedure (n.a. : n.p.), p.161. ; P.F. Smith and S.H. Bailey, The Modern English Legal System (n.a. : n.p.), p.482.

¹³² อุทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสกอตต์แลนด์และอัยการอังกฤษ”, หน้า 57.

¹³³ Patrick Devlin, The criminal prosecution in English (London : Oxford University Press, 1960), p.17

¹³⁴ Inns of Courts School of Law, Criminal Litigation and Sentencing (London : Oxford University Press, 2003), p.7.

General พิจารณาเห็นว่าเพื่อสาธารณะประโยชน์ไม่ควรที่จะดำเนินคดีนั้นต่อไป Attorney – General อาจขออนุญาตต่อศาลให้ยุติการดำเนินคดีนั้นได้ (Nolle Prosequi) ในขณะที่ D.P.P. เองก็มีอำนาจที่จะเป็น โจทก์ฟ้องในคดีความผิดอาญาที่มีลักษณะร้ายแรง รวมถึงคดีความต่างๆ ที่หน่วยงานราชการส่งมาให้ ทั้งนี้ต่อเมื่อ D.P.P. พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นคดีที่มีความสำคัญหรือมีเหตุผลประการอื่น ตามระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค.ศ.1946 ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติการดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค.ศ.1879 (The Prosecution of Offence Regulations 1946 under The Prosecution of Offence Act 1879) และระเบียบดังกล่าวยังกำหนดให้ตำรวจต้องรายงานคดีอาญาบางประเภทโดยเฉพาะคดีที่กระทบกระเทือนต่อชุมชนคนส่วนมากให้ D.P.P. ทราบ เพื่อ D.P.P. จะได้พิจารณาฟ้องร้องคดีเอง นอกจากนี้ในคดีที่ตำรวจหรือเอกชนอื่นฟ้องแล้วถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไปภายในเวลาอันสมควร เจ้าหน้าที่ศาลต้องรายงานให้ D.P.P. ทราบ เมื่อ D.P.P. พิจารณาเห็นว่าการถอนฟ้องไม่สุจริตหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะสมควรจะดำเนินคดีนั้นต่อไปก็มีอำนาจเข้าดำเนินคดีนั้นต่อไปได้¹³⁵ ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นได้ว่าแม้ปัจจุบันอังกฤษจะยังคงใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนอยู่ แต่รัฐได้เข้าไปควบคุมการดำเนินคดีในหลายๆ ด้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่รัฐต้องดูแลให้การดำเนินคดีอาญาของเอกชนให้อยู่ภายในขอบเขตที่เหมาะสม

2.4.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกามีรูปแบบการปกครองในระบบรัฐบาลคู่ คือ รัฐบาลกลางหรือสหรัฐ กับรัฐบาลท้องถิ่นหรือมลรัฐ โดยในแต่ละมลรัฐมีอำนาจบริหารกิจการภายใน ตลอดจนมีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเองที่อาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละมลรัฐ ขณะที่รัฐบาลกลางเองก็มีระบบกฎหมายและระบบศาลเช่นกัน แต่ทั้งนี้กฎหมายของมลรัฐหรือรัฐบาลกลางจะต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา¹³⁶ โดยเฉพาะในส่วนสิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาที่ยึดถือเป็นเกราะคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกข่มขู่จากการใช้อำนาจของรัฐบาล แม้ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งขบวนการใช้อำนาจของรัฐก็จะถูกจำกัดลงให้พอสมควรแก่เหตุเป็นที่สุด ระบบพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกาจึงมีลักษณะกระบวนการพิจารณาแบบทวิภาค (Bifurcation) ที่มีทั้งภาคที่ยอมรับเอา

¹³⁵ อุทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสกอตต์แลนด์และอัยการอังกฤษ”, ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, หน้า 58-59.

¹³⁶ วิสาร พันธุณะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา”, คฤพาหะ 25 (กันยายน - ตุลาคม 2521) : 40.

ความเห็นในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งจะต้องคุ้มครองจำเลยจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของรัฐบาล และมีภาคของการยอมรับเอาผลในทางปฏิบัติเพื่อช่วยให้ความสะดวกแก่ผู้บังคับใช้กฎหมาย แตกต่างจากระบบพิจารณาความอาญาภาคพื้นที่ยุโรปที่เป็นระบบรวมเป็นเอกภาพเป็นส่วนเดียวโดยตลอด¹³⁷ โดยในประเด็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในสหรัฐอเมริกานั้นพอสรุปได้ว่า โดยหลักแล้วการฟ้องคดีอาญาในสหรัฐอเมริกาเป็นอำนาจของพนักงานอัยการตามทฤษฎีที่ว่า ความผิดอาญาเป็นความผิดต่อชุมชน ชุมชนจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง พนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของชุมชนจึงสามารถฟ้องคดีได้¹³⁸ โดยที่การฟ้องคดีของพนักงานอัยการจะดำเนินการในนามรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการอาจยื่นฟ้องต่อศาล Magistrates เพื่อไต่สวนมูลฟ้องเมื่อคดีมีมูลแล้วจึงยื่นฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีต่อไปตามหลักการฟ้องคดีแบบ Information หรืออาจเสนอคดีให้คณะลูกขุนทำการไต่สวนเมื่อคดีมีมูลจึงยื่นฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีตามการฟ้องคดีแบบ Indictment ทั้งนี้ ตามประเภทคดี ซึ่งสิทธิการได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนก็ถือเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญประการหนึ่ง¹³⁹ สหรัฐอเมริกามีองค์กรตำรวจที่ทำหน้าที่ในการสืบสวนหาผู้กระทำความผิด ค้นหาพยานหลักฐาน ติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดมาเสนอต่อพนักงานอัยการชั้นหนึ่ง โดยศาลสหรัฐได้เคยมีคำพิพากษาที่แสดงถึงเหตุผลการจำกัดอำนาจฟ้องคดีของเอกชนประการหนึ่งว่า เอกชนผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานอัยการไม่ได้เพราะหากศาลรับคำฟ้องของผู้เสียหายก็เท่ากับเป็นการแทรกแซงอำนาจบริหาร (Executive Power) ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญ อีกทั้งรัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ที่จะไม่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาซึ่งการให้พนักงานอัยการที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานว่าควรจะดำเนินคดีอาญากับประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือไม่เป็นมาตรการหนึ่งในการให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าว¹⁴⁰ แต่อย่างไรก็ดียังปรากฏว่า ในบางมลรัฐได้มีช่องทางให้ผู้เสียหายดำเนินคดีได้อยู่บ้าง แต่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ¹⁴¹ เช่น ในกรณีที่

¹³⁷ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, “การพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา : ระบบพิจารณาแบบไบเฟอร์เมอชั่น”, วารสารนิติศาสตร์ 3,10, หน้า 438.

¹³⁸ อมร อินทรกำแหง, “การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา”, อัยการนิเทศ 19 (2500) : 177-178

¹³⁹ วิสาร พันธนะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา”, คุลพาหะ 25 (กันยายน - ตุลาคม 2521) : 52.

¹⁴⁰ People V MUNICIPAL COURT, 27 Cal. App. 3d 193, 103 Cal. Rptr. 645 (1972)

¹⁴¹ กิติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” หน้า 24.

พนักงานอัยการไม่ฟ้องจำเลย ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อแสดงหลักฐานว่าคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ไม่ถูกต้อง ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี (Private Prosecutor) แทนพนักงานอัยการได้ แต่ทั้งนี้ต้องให้โอกาสพนักงานอัยการคัดค้านคำร้องของผู้เสียหายก่อน และหากศาลเห็นว่าผู้เสียหายดำเนินการดังกล่าวโดยไม่สุจริตก็จะยกคำร้องและมีคำสั่งให้ชำระค่าเสียหายแก่จำเลย รวมทั้งให้ชำระค่าธรรมเนียมศาลด้วย¹⁴²

ด้านมาตรการตรวจสอบควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในสหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีของอัยการจะมีหัวหน้าอัยการประจำสำนักงานคอยควบคุมดูแล ขณะที่อธิบดีอัยการสหรัฐ อธิบดีอัยการมลรัฐ มีอำนาจใช้ดุลพินิจเข้าไปแทรกแซงการดำเนินคดีของอัยการระดับสหรัฐ มลรัฐ หรือระดับท้องถิ่นได้ตามแต่กรณี และอัยการในสหรัฐยังต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เนื่องจากโดยทั่วไปในสหรัฐอเมริกาให้อำนาจประธานาธิบดีปลดอัยการสหรัฐ และให้อำนาจผู้ว่าการรัฐปลดอัยการมลรัฐออกจากตำแหน่งได้¹⁴³ ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกายังให้อำนาจรัฐสภาสหรัฐ (U.S. Congress) หรือสภาของรัฐ (State Legislature) มีอำนาจขับ (Impeach) อัยการสหรัฐหรืออัยการประจำท้องถิ่นออกจากตำแหน่งได้ด้วย¹⁴⁴ นอกจากนี้ในทางทฤษฎีศาลในสหรัฐยังมีอำนาจออกหมายที่เรียกว่า “mandamus” เพื่อบังคับให้บุคคลหนึ่งคนใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามหน้าที่ ซึ่งรวมถึงการบังคับให้อัยการฟ้องคดีได้ด้วย และในหลายๆ มลรัฐยังมีกฎหมายบังคับให้พนักงานอัยการจะยุติการดำเนินคดีบางประเภทได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากศาลดังจะเห็นได้จากมาตรฐานประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสถาบันกฎหมายอเมริกาที่ใช้ในปี ค.ศ.1930 ที่ห้ามอัยการยกเลิกคดีหรือถอนฟ้องโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากศาลก่อน¹⁴⁵

¹⁴² รุ่งแสง กฤตพนงษ์, “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา”, วารสารอัยการ 14, 162 (สิงหาคม 2534) : 36.

¹⁴³ ชนิษฐา ชัยสุวรรณ, “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 125-126.

¹⁴⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา”, วารสารนิติศาสตร์ 10, 1 (2521) : 168.

¹⁴⁵ Frank W. Miller, Prosecution : The decision to charge a suspect with a crime (Boston : Brown & Co., 1978), p.309.

เมื่อพิจารณาสภาพการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่าแม้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันตามประวัติศาสตร์และสภาพสังคมแต่ละแห่ง แต่โดยรวมแล้วแนวทางการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจะมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน คือ ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศส และญี่ปุ่น เจ้าพนักงานของรัฐจะเป็นผู้ผูกขาดในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ขณะที่ประเทศเยอรมันก็ยึดหลักการดำเนินคดีโดยรัฐเช่นเดียวกันเพียงแต่เปิดโอกาสให้ออกชนฟ้องร้องได้บ้างในลักษณะเป็นข้อยกเว้นภายใต้ข้อจำกัดไม่ว่าจะเป็นประเภทคดี เงื่อนไขการใช้อำนาจฟ้อง รวมถึงให้ฟ้องคดีภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงาน ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law อย่างประเทศอังกฤษ ซึ่งพัฒนาหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้นมาก็เริ่มยอมรับในความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องให้รัฐเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาให้อยู่ภายในขอบเขตที่เหมาะสมมากขึ้น รวมทั้งได้ให้เจ้าพนักงานหรือหน่วยงานของราชการเข้าไปรับหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนประชาชนด้วย ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีความหลากหลายทางกฎหมายในแต่ละมลรัฐที่แต่เดิมได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษก็ได้หันมาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า คิวสภาพการณ์สังคมในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ล้วนเห็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามารับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญา โดยในแต่ละประเทศจะสร้างระบบการตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานที่เหมาะสมกับประเทศของตนขึ้นมา ขณะที่ประเทศที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องคดีได้บ้างก็ได้สร้างมาตรการเพื่อระมัดระวังการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีของผู้เสียหายให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

2.5 ลักษณะและความสำคัญของความผิดฐานฉ้อโกง

ความผิดฐานฉ้อโกงเป็นความผิดในหมวดที่ 3 ลักษณะ 12 ภาค 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ในลักษณะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินและทรัพย์สินของบุคคลทั้งในแง่กรรมสิทธิ์ การครอบครอง รวมถึงการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือทรัพย์สินนั้นๆ ซึ่งการกำหนดความผิดฐานฉ้อโกงนี้ได้ปรากฏให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้มีการบัญญัติเรื่อง “ฉ้อ” ไว้ในกฎหมายต่างๆ เช่น พระไอยการอาญาหลวง พระไอยการลักษณะโจร¹⁴⁶ ซึ่งต่อมาได้รวบรวมกฎหมายดังกล่าวไว้ในกฎหมายตราสามดวง ดังปรากฏในบทที่ 69 พระไอยการอาญาหลวง และบทที่ 112 พระไอยการลักษณะโจร โดยความผิดดังกล่าวมีความหมายรวมไปถึงความผิดฐานขกขอกในปัจจุบันด้วย แต่ในสมัยนั้นจะฟ้องร้องให้รับผิดทางอาญาได้เฉพาะกรณีฉ้อของหลวงเท่านั้น หากเป็นการฉ้อของราษฎรจะฟ้องร้องให้รับผิดได้เฉพาะในทางแพ่ง แต่แม้จะเป็นเรื่องทางแพ่งหากผู้แพ้ไม่ชำระเงินก็จะถูกนำตัวใส่ตารางเร่งชำระเงินซึ่งนับว่าเป็นโทษทางอาญากลายๆ¹⁴⁷ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้ประกาศใช้ลักษณะฉ้อ ร.ศ.119 ซึ่งผู้ร่างได้แนวทางมาจากหลักกฎหมายอังกฤษ¹⁴⁸ โดยกฎหมายดังกล่าวได้แบ่งแยกความรับผิดทางแพ่งและทางอาญาออกจากกัน กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถฟ้องให้ลงโทษผู้ฉ้อในทางอาญา และในขณะเดียวกันก็อาจเรียกให้ชดใช้ในส่วนที่ตนต้องเสียไปในทางแพ่งได้อีก ภายหลังจากได้ยกเลิกกฎหมายเก่าทั้งหมดและประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ซึ่งได้นำแนวความคิดแบบฝรั่งเศสมาใช้แทน¹⁴⁹ พร้อมกับได้บัญญัติถึงการขายของโดยหลอกลวง (มาตรา 305, 310) เหตุฉกรรจ์ในการฉ้อโกง (มาตรา 306) การเอาเปรียบคนอ่อนอายุซึ่งขัดสนวิกลจริตหรือกลุ่มหลงด้วย

¹⁴⁶ กัทร กำประเสริฐ, ประวัติศาสตร์กฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526), หน้า 411.

¹⁴⁷ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในปดจุบัน เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองทัพอโย, 2444), หน้า 698.

¹⁴⁸ ชาตรี เสวตรรัตน์, “เปรียบเทียบความผิดฐานขายของโดยหลอกลวงกับความผิดฐานฉ้อโกง”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 19.

¹⁴⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, รวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาของศาลฎีกาของ ศจ. จิตติ ดิงศภักย์ พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 233.

ประการใดๆ (มาตรา 307) การชักย้ายทรัพย์สินเพื่อมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ (มาตรา 308, 309) การโกงในการเล่นเกมพนันที่เล่นกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 311) การโกงบริษัทรับประกัน หรือผู้ใดที่ได้รับประกันสิ่งของไว้ (มาตรา 312) และที่สำคัญคือได้บัญญัติให้ความผิดฐานฉ้อโกง เป็นความผิดต่อส่วนตัว (มาตรา 313)¹⁵⁰ จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายจึงได้ตัด ความผิดฐาน โกงเจ้าหนี้ไปบัญญัติขึ้นใหม่เป็นหมวด 4 และความผิดฐานฉ้อโกงขายของ โดย หลอกหลวงได้เปลี่ยนไปเป็นความผิดเกี่ยวกับการขายของ โดยหลอกหลวงให้หลงเชื่อในแหล่งกำเนิด คุณภาพ ฯลฯ ตามมาตรา 271 ในลักษณะ 8 ความผิดเกี่ยวกับการค้าซึ่งเป็นการผิดที่ไม่ถึงกับเป็น ความผิดฐานฉ้อโกง ส่วนความผิดฉ้อโกงในการเล่นเกมพนัน ได้ถูกตัดออกไป และได้เพิ่มความผิด ฐานฉ้อโกงแรงงานเข้ามาเป็นมาตรา 344 ต่อมาได้มีการตราพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินอันเป็นการ ฉ้อโกงประชาชน พ.ศ.2527 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2534 ขึ้นเพื่อขยายแนวความคิดในการเอาผิดกับ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรุนแรงเป็นการเฉพาะ

ความผิดฐานฉ้อโกงในปัจจุบันจึงมีดังนี้

“มาตรา 341 ผู้ใดโดยทุจริต หลอกหลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือ ปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกหลวงดังกล่าวนี้ ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูก หลอกหลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกหลวงหรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสาร สิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพัน บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 342 ถ้าในการกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ผู้กระทำ

(1) แสดงตนเป็นคนอื่น หรือ

(2) อาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกหลวงซึ่งเป็นเด็ก หรืออาศัยความอ่อนแอ แห่งจิตของผู้ถูกหลอกหลวง

ผู้กระ ทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้ง จำทั้งปรับ

มาตรา 343 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 341 ได้กระทำด้วยการแสดง ข้อความอันเป็นเท็จต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

¹⁵⁰ชาตรี เสวตรรัตน์, “เปรียบเทียบความผิดฐานขายของ โดยหลอกหลวงกับความผิดฐาน ฉ้อโกง”, หน้า 21-22.

ถ้าการกระทำมีความผิดดังกล่าวในวรรคแรก ต้องด้วยลักษณะดังกล่าวในมาตรา 342 อนุมาตราหนึ่งอนุมาตราใดด้วย ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

มาตรา 344 ผู้ใดโดยทุจริต หลอกหลวงบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปให้ประกอบการงานอย่างใด ๆ ให้แก่ตนหรือให้แก่บุคคลที่สาม โดยจะไม่ใช่ค่าแรงงานหรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้น หรือโดยจะใช้ค่าแรงงานหรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้นต่ำกว่าที่ตกลงกัน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 345 ผู้ใดสั่งซื้อและบริโภคอาหารหรือเครื่องดื่มหรือเข้าอยู่ในโรงแรม โดยรู้ว่าตนไม่สามารถชำระเงินค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม หรือค่าอยู่ในโรงแรมนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 346 ผู้ใดเพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนหรือของบุคคลที่สาม ชักจูงผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามควร ซึ่งสารสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 347 ผู้ใดเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการประกันวินาศภัย แกล้งทำให้เกิดเสียหายแก่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 348 ความผิดในหมวดนี้ นอกจากความผิดตามมาตรา 343 เป็นความผิดอันยอมความได้”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความผิดหมวดนี้มีขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินและทรัพย์สินของบุคคล ทั้งในแง่กรรมสิทธิ์ การครอบครอง รวมถึงการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือทรัพย์สินนั้นๆ และมีลักษณะการกระทำผิดเป็นการหลอกหลวงให้หลงเชื่อ โดยไม่มีการขู่เข็ญ ทำให้กลัวหรือใช้กำลังประทุษร้าย โดยที่การหลอกหลวงตามมาตรา 341 ในส่วนที่แสดงข้อความอันเป็นเท็จ ข้อความที่แสดงนั้นต้องไม่ตรงกับความเป็นจริงในขณะที่แสดงจึงต้องเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงในอดีตหรือปัจจุบันที่มีอยู่แล้ว หากเป็นการกล่าวหรือให้คำมั่นต่อเหตุการณ์ในอนาคต

โดยหลักแล้วไม่ถือเป็นข้อความอันเป็นเท็จ เว้นแต่ผู้กระทำความผิดจะไม่ให้เป็นจริงตามนั้นเลย¹⁵¹ ส่วนการปกปิดความจริงเป็นการไม่บอกความจริงเมื่อตนมีหน้าที่ต้องเปิดเผย การกล่าวถึงข้อเท็จจริงในอนาคตตามเหตุการณ์ปกติจะเป็นเพียงการคาดการณ์หรือคาดสัญญาเท่านั้น¹⁵² การแปลความกฎหมายไม่ตรงกัน การทำนายทายทักไม่ถือเป็นการหลอกลวงที่เป็นความผิดฐานฉ้อโกง¹⁵³ นอกจากนี้บางครั้งความผิดฐานฉ้อโกงยังมีความใกล้เคียงกับการลักทรัพย์โดยใช้กลอุบาย และการชักยอกให้ส่งมอบทรัพย์ด้วยความสำคัญผิด กล่าวคือ การฉ้อโกงเป็นการหลอกลวงให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สิน ส่วนการใช้กลอุบายหลอกลวงเพื่อให้บุคคลอื่นส่งมอบการยึดถือหรือให้เกิดความสะดวกในการแย่งการครอบครองเป็นการลักทรัพย์ ขณะที่การส่งมอบทรัพย์โดยสำคัญผิดที่มาจากการหลอกลวงถือเป็นความผิดฐานชักยอกทรัพย์ ขณะที่มาตรา 342 เป็นเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงต้องรับโทษหนักขึ้น มาตรา 343 เป็นการกระทำผิดตามมาตรา 341 แต่กระทำต่อประชาชนอื่นได้แก่คนทั่วไปไม่จำกัดว่าจำนวนเท่าใด ดังนั้น แม้หลอกลวงคนจำนวนมากแต่หลอกลเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้แสดงต่อคนทั่วไปยังไม่ถือเป็นการกระทำผิดตามมาตรานี้¹⁵⁴ แต่หากแสดงเจตนาต่อคนทั่วไปแม้จะมีผู้ถูกหลอกลเพียงรายเดียวก็เป็นความผิด¹⁵⁵ มาตรา 344 เป็นเรื่องหลอกลวงแรงงานของผู้อื่น โดยมีสาระสำคัญคือต้องหลอกลวงตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปไม่ว่าจะได้หลอกลมาพร้อมกันหรือไม่ แต่ต้องมีเจตนาทุจริตในขณะนั้น หากไม่จ่ายค่าจ้างเพราะมีเหตุขัดข้องในภายหลังเป็นเพียงการผิดสัญญาในทางแพ่ง¹⁵⁶ มาตรา 345 เป็นการตั้งชื่อและบริโภคอาหารหรือเครื่องคิมหรือเข้าอยู่ในโรงแรมโดยรู้ว่าตนไม่สามารถชำระเงินเป็นฐานความผิดที่มุ่งคุ้มครองคนขายอาหารหรือเครื่องคิมและโรงแรมที่ผู้กระทำมีเจตนาจะไม่จ่ายเงินตั้งแต่ต้น มาตรา 346 เป็นเรื่องชักจูงผู้มีจิตอ่อนแอหรือเด็กเบาปัญญาที่ไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสารสำคัญแห่งการกระทำของตนให้จำหน่ายทรัพย์สินไปในทางที่เสียเปรียบ ซึ่งการกระทำตามมาตรานี้อาจเป็นการแนะนำหรือเกลี้ยกล่อมให้คล้อยตามไม่ถึงกับหลอกลวงดังมาตรา 341 ส่วนมาตรา 347 เป็นเรื่องแก่งให้เกิดความเสียหายแก่วัตถุที่เอาประกันภัย โดยมีมูลเหตุจงใจเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์

¹⁵¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 179/2528, 1554/2511, 2501/2527, 2918/2527, 1124/2529, 1268/2529

¹⁵² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1187/2500, 707/2516, 2303/2518

¹⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4649/2533, 3074/2539

¹⁵⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 409/2523

¹⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1867/2523

¹⁵⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1953/2506

จากการประกันวินาศ ผู้ที่กระทำไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ ขณะที่มาตรา 348 บัญญัติให้ความผิดในหมวดนี้นอกจากความผิดตามมาตรา 343 เป็นความผิดอันยอมความได้

ความผิดฐานฉ้อโกงถือเป็นความผิดที่มีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรม หรือเป็นความผิดในตัวเอง (mala in se) โดยคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานฉ้อโกง ได้แก่ ทรัพย์สินอย่างเดียวไม่รวมถึงความไว้วางใจของผู้อื่นและไม่ใช่เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายโอน ทรัพย์สิน ยกเว้นความผิดฐานฉ้อโกงแรงงานที่คุณธรรมทางกฎหมายไม่ใช่ทรัพย์สินแต่เป็นแรงงาน ซึ่งทรัพย์สินในที่นี้ก็คือสมบัติทั้งหลายทั้งปวงที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจจำหน่ายจ่ายโอนของบุคคล¹⁵⁷ โดยในต่างประเทศก็มีการบัญญัติให้การกระทำลักษณะเดียวกันนี้เป็นความผิดเช่นกัน เช่น Theft Act ค.ศ.1968 มาตรา 15 ของประเทศอังกฤษ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 263 (The German Penal Code of 1871) หรือประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 313-1 (The France Penal Code) เป็นต้น กล่าวได้ว่า การทำความผิดในหมวดนี้เป็นสิ่งที่สังคมต่างๆ มองว่าเป็น เรื่องที่ผู้กระทำสมควรได้รับโทษทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้กระทำมี “ความชั่ว” และสมควรได้รับการจัดการในความชั่วดังกล่าว อีกทั้งเป็นอาชญากรรมที่มุ่งหวังผลประโยชน์ในทาง ทรัพย์สินที่สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมได้มาก เช่น การฉ้อโกงธนาคารหรือสถาบัน การเงิน หรือการฉ้อโกงเฉพาะกลุ่มแต่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก หรือการ ฉ้อโกงแรงงานที่กฎหมายกำหนดเพียงจำนวนผู้ถูกหลอกลวงขั้นต่ำไว้ ขณะที่ความผิดฐานฉ้อโกง ประชาชนย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายต่อสาธารณะอยู่แล้ว ดังนั้น การดำเนินคดีความผิดส่วน นี้จึงต้องคำนึงถึงการนำตัวผู้กระทำมาลงโทษตามวัตถุประสงค์การดำเนินคดีอาญาดังที่ กล่าวไว้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตอบแทนการทำความผิดให้บุคคลนั้นรู้สึกสำนึกตน ทำให้ ผู้ทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้าทำความผิดซ้ำและทำให้คนทั่วไปเกรงกลัวที่จะทำความผิด รวมถึงการเปิดเผยวิธีการทำความผิดเพื่อมิให้บุคคลอื่นต้องตกเป็นเหยื่อจากการทำความผิด อีก

การดำเนินคดีอาญาความผิดฐานฉ้อโกงของไทยขึ้นอยู่กับบทบาทผู้เสียหายเป็น สำคัญ เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติให้ความผิดส่วนใหญ่ในหมวดนี้เป็นความผิดต่อ ส่วนตัว แม้โดยสภาพการทำความผิดในบางครั้งจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมได้มาก หรือ ในกรณีมีเหตุฉกรรจ์หรือเหตุเพิ่มโทษตามมาตรา 342 หรือในความผิดฐานฉ้อโกงการประกันวินาศ

¹⁵⁷ คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 155, 160.

ภัยซึ่งมีผู้เห็นว่าไม่เพียงแต่เป็นการกระทำต่อทรัพย์สินของผู้รับประกันภัยแต่ยังเป็นการกระทำต่อสาธารณชนด้วย¹⁵⁸ คู่กรณียังสามารถยอมความได้ โดยมีเพียงความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ตามมาตรา 343 ที่ถือเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ดังนั้น เจ้าพนักงานจะฟ้องร้องดำเนินคดีความผิดส่วนใหญ่ในหมวดนี้ได้ต้องได้รับการร้องทุกข์จากผู้เสียหายเสียก่อน และผู้เสียหายที่ร้องทุกข์มอบคดีให้เจ้าพนักงานยังสามารถนำเสนอพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีต่อเจ้าพนักงานได้ตลอดขั้นตอนการสอบสวน และเมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลผู้เสียหายสามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมเพื่อใช้สิทธิในการระบุพยานสืบพยานเพิ่มเติม หรือใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาได้เช่นเดียวกับโจทก์ทั่วไป รวมถึงผู้เสียหายอาจใช้สิทธิในการยุติคดีโดยการถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด นอกจากนี้พนักงานอัยการยังสามารถเรียกทรัพย์สินหรือราคาอันเนื่องมาจากการกระทำผิดในหมวดนี้แทนผู้เสียหายได้ หรือผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องเข้ามาในคดีของพนักงานอัยการเพื่อขอให้ศาลบังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตน หรือหากผู้เสียหายอาจเลือกใช้สิทธิดำเนินคดีแพ่งตามช่องทางปกติก็ได้

นอกจากช่องทางในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว ผู้เสียหายยังสามารถฟ้องคดีความผิดส่วนนี้โดยตรงต่อศาล โดยเขียนคำฟ้องและยื่นต่อศาลได้ทันที แต่ศาลจะทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนประทับฟ้องคดีไว้พิจารณา โดยในขั้นนี้โจทก์มีภาระหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ถึงมูลเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่าจำเลยกระทำความผิด และเมื่อศาลประทับฟ้องไว้แล้วโจทก์ยังมีภาระต้องพิสูจน์ในชั้นพิจารณาอีกว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ได้กล่าวหาโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ซึ่งหากโจทก์ไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ศาลย่อมต้องพิพากษายกฟ้องอันส่งผลให้สิทธิฟ้องคดีอาญาในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั้นระงับไปไม่อาจดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดนั้นได้อีกต่อไป ขณะที่ในระหว่างพิจารณาคดีผู้เสียหายอาจยุติคดีโดยการถอนฟ้องหรือยอมความกับจำเลยได้ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ ส่วนพนักงานอัยการไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีได้เว้นแต่จะเป็นคดีขอหาความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนซึ่งเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน และผู้เสียหายที่เลือกฟ้องคดีอาญาเองมีช่องทางในการเยียวยาความเสียหายโดยอาจยื่นฟ้องคดีส่วนแพ่งรวมกันมาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา หรือเลือกที่จะยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีแพ่งตามปกติก็ได้

นอกจากนี้ เนื่องจากความผิดในหมวดนี้เกี่ยวข้องกับประโยชน์ทางทรัพย์สินเป็นหลัก โดยทั่วไปเอกชนที่อ้างตนเป็นผู้เสียหายในความผิดส่วนนี้จึงมักจะดำเนินคดีอาญาควบคู่ไปกับการเรียกร้องในทางแพ่ง โดยมีเป้าหมายการดำเนินคดีที่อาจแตกต่างกันไป ทั้งเพื่อให้ได้รับความ

¹⁵⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด พิมพ์ครั้งที่ 7, หน้า 163.

ยุติธรรมทางสังคม การแก้แค้นทดแทน การเยียวยาความเสียหายตามกฎหมาย รวมไปถึงการบังคับให้ชำระหนี้หรือค่าเสียหายในทางแพ่ง ขณะที่การกระทำความผิดมีลักษณะเป็นการหลอกลวงให้หลงเชื่อ โดยการหลอกลวงอาจมีวิธีการที่สลับซับซ้อนทำให้ผู้ที่ได้รับเสียหายทราบหรือเข้าใจเหตุผลข้อเท็จจริงได้แตกต่างกันตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน หรือในบางครั้งผู้เสียหายเองอาจไม่รู้ตัวว่าตนถูกหลอกลวง เช่นเดียวกับผู้เสียหายอาจไม่เข้าใจและไม่สามารถแบ่งแยกระหว่างความคิดทางแพ่งกับทางอาญา และแม้ในระหว่างความรับผิดชอบทางอาญาเองก็ยังมีฐานความคิดที่ใกล้เคียงยากแก่การระบุแบ่งแยกในการฟ้องร้อง สภาพการดังกล่าวย่อมส่งผลโดยตรงต่อความสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินคดีอาญาความผิดฐานฉ้อโกง ทั้งในส่วนวัตถุประสงค์การดำเนินคดีประสิทธิภาพในการดำเนินคดี และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในส่วนการฟ้องร้องโดยตรงต่อศาลของผู้เสียหาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เห็นเป็นการสมควรที่จะเลือกศึกษาการดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานนี้เป็นกรณีศึกษาเพื่อเป็นแนวทางพิจารณาการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนอื่นๆ ต่อไป